

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Katri Kronman

KOHTI TASA-ARVOISTA AVIOLIITTO- LAKIA

Liiketalous ja matkailu
2015

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Katri Kronman
Opinnäytetyön nimi	Kohti tasa-arvoista avioliittolakia
Vuosi	2015
Kieli	suomi
Sivumäärä	78
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Tämän opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää, miten Suomen lainsäädäntö tulee muuttumaan tasa-arvoisen avioliittolain myötä. Tarkoituksena oli myös ottaa selville, miten lainsäädännön muutokset tulevat näkymään käytännössä. Opinnäytetyössä tarkastellaan aluksi, minkälaisia oikeusvaikutuksia avioliiton solmimisella on, ja miten ne eroavat rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutuksista. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös kansalaisaloitteen matkaa laiksi, sekä sukupuolineutraalia avioliittoa muualla maailmassa.

Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Tällä hetkellä Suomessa on kuitenkin kaksi parisuhdeinstituutiota: avioliitto heteroseksuaaleille ja rekisteröity parisuhde homoseksuaaleille. Rekisteröidyssä parisuhteessa elävillä parisuhdekumppaneilla ei ole kaikkia samoja oikeuksia kuin aviopuolisoilla. Parisuhdekumppanit eivät voi adoptoida yhdessä lasta, eivätkä ottaa yhteistä sukunimeä ilmoitusmenettelyllä. Näin ollen yhdenvertaisuus ei vielä toteudu Suomessa. Tähän epäkohtaan haluttiin muutos, ja maaliskuussa 2013 tasa-arvoisesta avioliittolaista tehtiin kansalaisaloite. Kansalaisaloitteessa ehdotettiin, että avioliittolakia muutettaisiin siten, että avioliiton voisivat solmia myös samaa sukupuolta olevat kumppanit, ja että rekisteröityjä parisuhteita ei voisi enää solmia tasa-arvoisen avioliittolain tultua voimaan. Myös lakia transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta ehdotettiin muutettavaksi niin, että parisuhdemuoto ei muuttuisi avioliitosta rekisteröidyksi parisuhteeksi toisen puolison vaihtaessa sukupuoltaan.

Kansalaisaloite luovutettiin eduskunnan puhemiehelle joulukuussa 2013. Lukuisien keskustelujen ja mietintöjen jälkeen, marraskuussa 2014, eduskunta äänesti tasa-arvoisen avioliittolain puolesta äänin 105–92. Hallituksen esitys muusta tasa-arvoisen avioliittolain myötä muutettavasta lainsäädännöstä valmistuu vuoden 2015 loppuun mennessä. Tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan Suomessa viimeisenä Pohjoismaana 1.3.2017.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	4
2	AVIOLIITTO OIKEUDELLISENA INSTITUUTIONA.....	6
	2.1 Yleistä.....	6
	2.2 Avioliiton esteet.....	8
	2.3 Vihkiminen.....	9
	2.4 Varallisuusjärjestelmä.....	10
	2.4.1 Avio-oikeus.....	13
	2.5 Mater est –sääntö ja Pater est –oletama.....	14
	2.6 Avioliiton tuomat oikeudet ja velvollisuudet.....	15
	2.6.1 Puolisoiden oikeus yhteiseen sukunimeen.....	15
	2.6.2 Oikeus adoptoida lapsi yhdessä.....	17
	2.6.3 Elatusvelvollisuus.....	19
	2.7 Avioliiton päättyminen.....	20
	2.7.1 Omaisuuden ositus.....	20
	2.7.2 Lesken erityisasema.....	22
3	REKISTERÖITY PARISUHDE.....	24
	3.1 Erot avioliittoon.....	25
	3.1.1 Parisuhteen rekisteröimismenettely.....	25
	3.1.2 Parisuhdekumppanien sukunimi.....	26
	3.1.3 Adoptio.....	26
4	TAHDON 2013.....	28
	4.1 Parisuhdekumppanien nykytila Suomessa.....	29
	4.2 Kansalaisaloitteen tavoitteet.....	30
	4.3 Lakiehdotukset perusteluineen.....	34
	4.3.1 Muutokset avioliittolakiin.....	34
	4.3.2 Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muutokset.....	36
	4.3.3 Muutokset translakiin.....	37

5	TASA-ARVOISEN AVIOLIITTOLAIN KÄSITTELY EDUSKUNNASSA JA VALTIONEUVOSTOSSA	39
5.1	Lakialoite tasa-arvoisesta avioliittolaista.....	39
5.2	Kansalaisaloitteen matka eduskunnassa	40
5.2.1	Lakivaliokunnan mietintö	43
5.2.2	Vastalause	53
5.3	Puolueiden kannat tasa-arvoisesta avioliittolaista.....	58
6	SUKUPUOLINEUTRAALI AVIOLIITTO MUUALLA MAAILMASSA..	63
6.1	Tasa-arvoinen avioliittolaki maailmanlaajuisesti	63
6.2	Tilanne Ruotsissa	66
7	LOPPUPÄÄTELMÄT	70
	LÄHTEET.....	73
	LIITE 1	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Avioliitot ja avioerot vuosina 1965–2013.	8
Kuvio 2. Adoptiot Suomessa 1987–2012.	18
Kuvio 3. Lakialoitteen vaiheet eduskunnassa.....	40
Kuvio 4. Kansalaisaloitteen kulku eduskunnassa.....	41
Kuvio 5. Äänestysjakauma puolueittain.	59
Kuvio 6. Sukupuolineutraali avioliitto kartalla.	63
Kuvio 7. Maailman valtiot, joissa homoseksuaalisuus on laitonta.....	65
Kuvio 8. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden solmimat rekisteröidyt parisuhteet 1995-2008 ja avioliitot 2009-2013 Ruotsissa.....	68
Taulukko 1. Aviopuolisoiden omaisuudet.....	21
Taulukko 2. Rekisteröidyt parisuhteet ja niiden päättymiset eroon 2004–2013.	25
Taulukko 3. Viranomaisille muutoksista aiheutuvat kustannukset.	50

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on tällä hetkellä hyvin ajankohtainen tasa-arvoinen avioliittolaki. Suomen avioliittolakia ollaan uudistamassa radikaalisti – siitä valmistellaan parhaillaan sukupuolineutraalia. Avioliittolain uudistaminen tuli ajankohtaiseksi maaliskuussa 2013, kun tasa-arvoisesta avioliittolaista tehtiin kansalaisaloite. Kansalaisaloite keräsi ääniä ennätysmäärän, 166 851 kappaletta, ja se luovutettiin eduskunnan puhemiehelle joulukuussa 2013. Tasa-arvoisesta avioliittolaista äänestettiin eduskunnassa 28.11.2014, ja äänestystulos oli selvä – Suomi tulee muuttamaan avioliittolakiaan sukupuolineutraaliksi viimeisenä Pohjoismaana. Tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan 1.3.2017.

Halusin tehdä opinnäytetyöni tasa-arvoisesta avioliittolaista, sillä aihe on mielestäni mielenkiintoinen ja erittäin tärkeä. Aihe on ollut paljon julkisuudessa, ja jokaisella tuntuu olevan oma mielipiteensä tasa-arvoisesta avioliittolaista. Keskustelut tasa-arvoisen avioliittolain puolesta ja sitä vastaan ovat käyneet kiivaina. Halusinkin itse selvittää, mistä koko laissa on kysymys. Halusin myös tutustua aiheeseen tarkemmin kuin iltapäivälehtien näkökulmasta, ja selvittää, muuttuuko oma kantani perehtyessäni aiheeseen tarkemmin.

Opinnäytetyölläni tutkimusongelma on ”Miten lainsäädäntö Suomessa muuttuu tasa-arvoisen avioliittolain myötä, ja miten nämä muutokset tulevat näkymään käytännössä?”. Tutkimusongelmaa tukevia kysymyksiä ovat: mihin tasa-arvoisella avioliittolailla tähdätään; miten tasa-arvoinen avioliittolaki on muuttanut käytäntöjä muissa maissa, ja miten kansalaisaloite on edennyt laiksi?

Opinnäytetyöni rakenne koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa käsitellään avioliittoa oikeudellisena instituutiona. Luvussa käsitellään muun muassa avioliiton solmimisen esteitä, avioliiton varallisuusjärjestelmää sekä aviopuolisoiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Toisen pääluvun aiheena on rekisteröity parisuhde. Luvussa rekisteröityä parisuhdetta tarkastellaan erityisesti verraten sitä avioliittoon, ja selvitetään, mitä eroja on parisuhdekumppanien ja aviopuolisoiden välisissä oikeuksissa. Kolmannessa pääluvussa käsitellään tasa-arvoisesta avioliitosta tehtyä kansalaisaloitetta. Luvussa kerrotaan parisuhdekumppanien nykytilasta,

kansalaisaloitteen tavoitteista ja sen lakiehdotuksista. Neljäs luku käsittelee kansalaisaloitteen kulkua eduskunnassa. Pohjana luvulle on lakivaliokunnan mietintö ja siihen sisältyvä vastalause lausumaehdotuksineen. Lakivaliokunnan mietintö on merkittävä osa tasa-arvoista avioliittolakeja, sillä sen pohjalta äänestettiin tasa-arvoisen avioliittolain kohtalosta. Viides luku käsittelee tasa-arvoista avioliittolakeja muualla maailmassa. Erityisen tarkastelun kohteena on naapurimaamme Ruotsi, sillä lainsäädäntö Ruotsissa on ollut hyvin samanlaista kuin kotimaassamme Suomessa.

2 AVIOLIITTO OIKEUDELLISENA INSTITUUTIONA

2000-luvulla perheiden moninaisuuden tunnustaminen on edennyt. Ennen perhe koostui äidistä, isästä ja lapsista. Viime aikoina avioliiton rinnalle on noussut vaihtoehtoisia, ydinperheestä poikkeavia perhemalleja. Entistä suurempi osa lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella. Vuonna 2011 tuli voimaan laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta (26/2011), jonka avulla parannettiin avoliitossa elävien henkilöiden oikeussuojaa avoliiton purkautuessa eroon tai kuolemaan. Avoliittolaki ei kuitenkaan tuonut avopuolisolle avioliiton oikeuksia. Laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001) tuli voimaan vuonna 2002, ja se toi myös samaa sukupuolta olevat parit perheoikeuden piiriin. Lähiaikoina on alettu puhua myös sateenkaariperheistä ja mieltä, tulisiko avioliittokin muuttaa sukupuolineutraaliksi. Avoliittolaki (234/1929) onkin nyt uudistuksen kohteena, koska tasaarvoinen avioliittolaki tulee voimaan 1.3.2017. Lakiteknisesti muutokset eivät ole suuria, mutta muutoksen periaatteellinen merkitys on huomattava – kahden vuoden päästä samaa sukupuolta olevat paritkin voivat solmia avioliiton ja saavat avioliiton tuomat oikeudet. (Nieminen 2013, 97–103.)

2.1 Yleistä

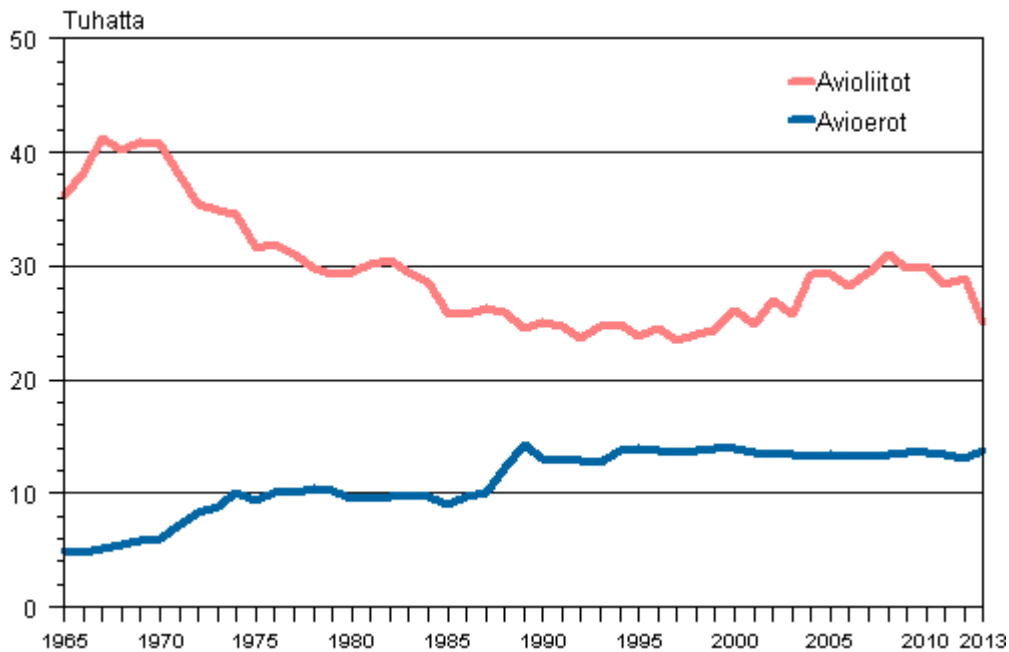
Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 16 artiklan mukaan täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe, ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen. Julistuksen mukaan avioliitto tulee solmia vain tulevien aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta. Julistuksessa lausutaan myös, että perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan. (Yhdistyneet Kansakunnat 1948.)

Avioliittolaki on säädetty vuonna 1929 ja se tuli voimaan 1.1.1930. Avoliittolakia on kuitenkin muutettu monesti, jotta se pysyisi mukana kansainvälisten perus- ja ihmisoikeussopimusten kanssa. Laista huomaa kuitenkin edelleen vanhahtavia piirteitä, jonka todistaa jo avioliittolain 1 §:n 1 momentti: ”Nainen ja mies, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet.” Momentin

voi helposti ymmärtää niin, että ennen avioliittoa tulisi tulevien aviopuolisoiden vaihtaa sormuksia. Sormus ei kuitenkaan ole kihlauksen pätevyyden edellytys. Laissa sanalla kihlaus tarkoitetaan suullista, muotovapaata sopimusta avioliiton solmimisesta. Kihlaus voidaan purkaa ilman irtisanomisaikaa, eikä kihlautuminen velvoita avioliiton solmimiseen. Vuonna 1987 avioliittolakiin tehtiin suuria muutoksia. Nämä muutokset tekivät avioliitosta vapaasti purettavan, ja syyllisyysperiaatteelle rakentunut erojärjestelmä jäi historiaan. (Kangas 2006, 184–185; Gottberg 2013, 6–8.)

Avioliittolaki säätelee miehen ja naisen välistä avioliittoa – sen solmimista ja purkamista, puolisoitten välisiä oikeussuhteita ja omaisuuden ositusta. Monet avioliittolain säännökset ovat myös suoraan rinnastettavissa parisuhdekumppaneihin, eli samaa sukupuolta oleviin pareihin, jotka ovat rekisteröineet parisuhteensa. (Avioliittolaki 1929.)

Alla olevasta kuvio 1:stä näkee vuosittain solmittujen avioliittojen ja avioerojen määrän vuosina 1965–2013. Vielä 1960-luvulla avioliittoja solmittiin noin 40 000 vuosittain. 1970-luvulla avioliitot yleistyivät ja avioliittoja solmittiin aikaista vuosikymmentä vähemmän. 1970-luvusta eteenpäin avioliittojen määrä on ollut pääasiassa laskeva, ja kaikkein vähiten avioliittoja solmittiin 1990-luvulla. 2000-luvulla avioliittoja on solmittu enemmän kuin ennen vuosituhaten vaihdetta, keskimäärin noin 30 000 vuodessa. Yhtenä syynä avioliittojen suurempaan suosioon on arvioitu olevan erikoiset päivämäärät, kuten 7.7.2007 ja 12.12.2012. Tämä selittäisi myös sen, miksi solmittujen avioliittojen määrässä näkyisi selvä notkahdus vuonna 2013, jolloin erikoista päivämäärää ei enää ollut. Avioeroon on vuonna 1965 päätyneet noin 5 000 paria, ja vuonna 1973 jo noin 10 000 paria. Avioerot ovat yleistyneet lähes koko ajan, ja 2000-luvun aikana avioeroon on päätyneet vuosittain noin 13 000 paria. Avioerotilastossa näkyy selvä nousu vuoden 1987 kohdalla, kun avioliittolaki uudistettiin, ja avioero tehtiin helpommaksi syyllisyysperiaate poistamalla. Ennen vuoden 1987 lakiuudistusta avioeroon päätyminen oli huomattavasti harvinaisempaa. (Tilastokeskus 2014a.)

Kuvio 1. Avioliitot ja avioerot vuosina 1965–2013.

2.2 Avioliiton esteet

Avioliittolaissa säädetään, ketkä saavat solmia avioliiton, ja mitkä ovat avioliiton solmimisen esteet. Ennen avioliiton solmimista tulee kihlakumppanien yhdessä pyytää avioliiton esteiden tutkintaa joko maistraatilta tai evankelis-luterilaisen tai ortodoksisen kirkon seurakunnalta. Edellä mainittujen avioliiton esteiden tutkijoiden tehtävänä on selvittää, että esteitä avioliitolle ei ole. Avioliiton esteet tutkitaan tarkastamalla tulevien aviopuolisoiden tiedot väestötietojärjestelmästä (Avioliittoasetus 1987). Jos esteitä ei ole, tulee esteiden tutkijan antaa todistus, joka mahdollistaa parin avioitumisen. Todistuksen esteiden tutkinnasta saa antaa aikaisintaan seitsemäntenä päivänä siitä, kun kihlakumppanit ovat pyytäneet esteiden tutkintaa. (Avioliittolaki 1929.)

Avioliittoa ei saa solmia alle 18-vuotias, paitsi jos oikeusministeriö antaa tätä nuoremman erityisluvan avioliiton solmimiselle. Este avioliiton solmimiselle on myöskin se, jos tulevan aviopuolison aikaisempi avioliitto tai rekisteröity parisuhde on edelleen voimassa. Sukulaisuus kihlaparin välillä estää myös avioitumisen;

avioliittoa ei saa solmia vanhempiensa ja muiden suoraan takenevassa polvessa olevien sukulaistensa kanssa, lastensa tai muiden suoraan etenevässä polvessa olevien sukulaistensa kanssa, eikä sisarustensa tai puolisisarustensa kanssa. Sisarustensa jälkeläisten kanssa naimisiin haluavan, tai adoptiolapsen ja adoptiovanhemman avioliiton solmimiseksi tulee pyytää oikeusministeriöltä erityislupaa avioliittoon. (Kangas 2006, 185–187.)

2.3 Vihkiminen

Avioliitto solmitaan vihkimällä avioliiton esteiden tutkinnan jälkeen. Todistus esteiden tutkinnasta saa olla vihkimispäivänä enintään neljä kuukautta vanha. Vihkiminen voidaan toimittaa joko kirkollisella vihkimisellä tai siviilivihkimisellä. Kirkollisen vihkimisen saa suorittaa evankelis-luterilaisessa seurakunnassa pappi tai rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa se, jolla on maistraatin myöntämä vihkimisoikeus. Siviilivihkimisen saa toimittaa henkilö, jolle maistraatti on myöntänyt vihkimisoikeuden. Vihkimisoikeuden voi saada oikeustieteen ylemmän korkeakoulun suorittanut henkilö, jonka voidaan olettaa suoriutuvan vihkimisestä moitteettomasti. Vuonna 2014 11 713 paria solmi avioliiton kirkollisen vihkimisen kautta ja 8 572 paria siviilivihkimisen kautta (Sakasti 2015). Kirkollisten vihkimisten suosio onkin hiipumassa, ja luultavasti suurin osa avioliitoista solmitaan pian siviilivihkimisellä (Yle 2014.) (Avioliittolaki 1929.)

Vihkiminen toimitetaan todistajien läsnä ollessa. Vihkimistilaisuudessa on oltava läsnä vähintään kaksi todistajaa. Ennen vihkimistä kihlakumppaneiden tulee todistaa henkilöllisyytensä ja antaa todistus avioliiton esteiden tutkimisesta. Vihkimistä ei voi suorittaa asiamiehen tai videoyhteyden välityksellä, vaan kihlakumppanien tulee kummankin olla henkilökohtaisesti ja samanaikaisesti läsnä vihkimistilaisuudessa. Vihkimistilaisuudessa vihkijän on kysyttävä kummaltakin kihlakumppanilta, ottavatko he toisensa aviopuolisoikseen. Mikäli kummankin kihlakumppanin vastaus on myöntävä, julistetaan kihlakumppanit aviopuolisoiksi. Avioliitto on pätevä, mikäli edellä mainitut kriteerit täyttyvät. (Kangas 2006, 187–188.)

2.4 Varallisuusjärjestelmä

Voidaan sanoa, että varallisuusjärjestelmä avioliiton voimassaoloaikana rakentuu aviopuolisoiden normaalikohtelun periaatteen varaan. Tämä tarkoittaa sitä, että avioliitto ei pääsääntöisesti vaikuta henkilön varallisuus oikeudelliseen asemaan avioliiton kestäessä. Myöskään sivullisen, joka on oikeussuhteessa toisen puolison kanssa, asema ei muutu avioliiton johdosta. Poikkeuksia normaalikohtelun periaatteeseen ovat vallinnanrajoitukset, puolisojen yhteinen vastuu elatusvelasta ja velkojan erityinen suojaaminen puolisojen välisiltä varallisuudensiirroilta (Lohi 2014). Avioliittolaisissa omaksuttuja kolmea perusratkaisua voidaan luonnehtia seuraavien käsitteiden avulla – erillisomistus, erilliset velkavastuut ja puolisojen keskinäinen sopimusvapaus (Kaisto & Lohi 2013, 315).

Erillisomistuksen periaatteen mukaan puolisoilla on avioliitosta huolimatta kummallakin omat varallisuuspiirinsä. Kun puoliset solmivat avioliiton, ei heidän omaisuutensa sulaudu yhdeksi, vaan kummankin puolison varallisuus on edelleen puolison omaa. Käytännössä tämä tarkoittaa siis sitä, että vaikka puoliset ovat solmineet avioliiton, ei heillä silti ole oikeutta toistensa omaisuuksiin. Puoliset määräävät kukin omasta omaisuudestaan, ja esimerkiksi omaisuutta myydessään he eivät tarvitse oikeustoimeen puolisonsa suostumusta. Ajatellaan, että puoliso A omistaa kesämökin. Puoliso B:llä ei ole oikeutta käyttää, myydä tai vuokrata kesämökkiä. Hän ei voi myöskään määrätä esimerkiksi kesämökin remontista tai vaatia, että A möisi sen perheen talouden parantamiseksi. Niin ikään, A voi tehdä kesämökkiä koskevia määräyksiä ilman B:n lupaa. Erillisomistuksen periaate koskee sekä sitä omaisuutta, joka puolisoilla on ollut ennen avioliiton solmimista, että sitä omaisuutta, jonka he avioliiton aikana saavat tai hankkivat. (Kaisto & Lohi 2013, 315–318.)

Avioliiton aikana puoliset voivat kuitenkin hankkia yhteistä omaisuutta. Yhteisomistuksessa on usein esimerkiksi perheen asunto. Yhteisomistuksen syntyminen edellyttää sitä, että kauppa on solmittu yhdessä. Kauppa on solmittu yhdessä, jos puoliset ovat kumpainenkin olleet kaupassa ostajina, tai jos on ollut tarkoitus, että kohde tulee yhteiseksi. Jos puolisoilla syntyy riitaa kohteen omistussuhteesta, sel-

vitetään, kenen omistukseen kohde on hankittu, ja onko hankinta tarkoitettu yhteiseksi. Tilanne selvitetään usein nimiperiaatteen kannalta – se puoliso, jonka nimiin omaisuus on hankittu tai kirjattu, on yleensä kohteen omistaja. Kohteen omistaja selviää siis yleensä saantokirjoista ja rekisterimerkinnöistä. Nimikirjauksen mukainen omistajaolettama voidaan kuitenkin kumota. Jos toinen puolisoista väittää, että kohde on tarkoitettu yhteiseksi, mutta kauppakirjassa on vain toisen puolison nimi, on todistustaakka puolisollla, jonka nimeä kauppakirjassa ei ole. (Kaisto & Lohi 2013, 315–318.)

Avioliittolain 52 §:n mukaan kumpikin puoliso vastaa yksin siitä velasta, minkä hän on tehnyt ennen avioliittoa tai sen aikana. Erillisvelkavastuun periaatteella puoliset voivat kumpikin siis ottaa omaa velkaa, tai ryhtyä esimerkiksi sivullisen henkilön takaajaksi ilman toisen puolison suostumusta. Puolisot eivät voi joutua maksuvelvollisiksi toistensa velkoihin muutoin kuin oman sitoumuksensa perusteella. Jos puolisoista toinen on sitoutunut maksuvelvolliseksi, ei toista puolisoa voida asettaa maksuvelvolliseksi vain avioliiton perusteella. Näin ollen tilanteessa, jossa puoliso A:n varoja ulosmitataan, tulee velkojan jättää puoliso B:n omaisuus koskemattomaksi. (Kaisto & Lohi 2013, 318.)

Puolisoiden keskinäinen sopimusvapaus tarkoittaa sitä, että puolisoilla on täydet oikeudet tehdä keskenään oikeustoimia avioliiton niitä estämättä. Avioliitosta ei synny kuitenkaan mitään hyötyä oikeustoimille, vaan oikeusvaikutukset puolisoitten keskenään tekemillä oikeustoimilla ovat pääosin samat, kuin jos oikeustoimet olisi tehty naimattomien kesken. Avioliitto ei siis aiheuta erityisoikeuksia tai helpotuksia puolisoitten keskinäisille oikeustoimille. Niinpä myös puolisoitten keskeiset oikeustoimet suhteessa sivullisiin saavat normaalit oikeusvaikutukset. Puoliso A voi esimerkiksi luovuttaa veneensä omistusoikeuden puoliso B:lle, jonka jälkeen B voi myydä sen sivulliselle. Luovutuksensaajan oikeusaseman kannalta ei ole merkitystä sillä, että veneen luovuttaja on ollut oma aviopuoliso. (Kaisto & Lohi 2013, 318–319.)

Luovuttajan ja luovutuksensaajan läheiset suhteet saattavat kuitenkin käytännössä vaikuttaa joissain tapauksissa. Jos esimerkiksi velkoja väittää, että aviopuoliso on

luovuttanut omaisuuttaan puolisolleen vain velkojen maksun välttelemiseksi (=valeoikeustoimi), voi tällaisessa tapauksessa väite menestyä paremmin, kuin jos luovuttaja ja luovutuksensaaja olisivat vieraita toisilleen. Myös vilpittömän mielen kynnyks asetetaan aviopuolisoiden välisissä oikeustoimissa korkeammalle kuin suhteessa ulkopuolisiin. Avioliitto ei vaikuta kuitenkaan esimerkiksi tilanteessa, jossa puolisoiden kesken vallitsee velkasuhde; mikäli toinen puolisoista joutuu ulosmittauksen kohteeksi, on lainaa antanut puoliso täysin samassa asemassa kuin muutkin velkojat. (Kaisto & Lohi 2013, 318–319.)

Aviopuolisot voivat nykyisin antaa lahjoja toisilleen kuten kenelle tahansa ulkopuolisellekin henkilölle. Jos lahja on kuitenkin annettu vain varallisuuden siirron vuoksi, eli siksi, että omaisuuden luovuttamisella on vältelty velkojen maksua, on velkojilla lahjaan takaisinsaantioikeus. Takaisinsaanti koskee myös ulkopuolisille annettuja lahjoja, mutta aviopuolisoiden väliset lahjat ovat peräytymisherkeempiä. Näin ollen on hyvin mahdollista, että mikäli puoliso A on antanut puolisolleen B:lle lahjan tietoisena omasta maksukyvyttömyystilastaan tai tulevasta konkurssistaan, lahja peräytetään ja se voidaan ulosmitata. (Kaisto & Lohi 2013, 324–326.)

Erillisomistuksen periaatteen mukaan puoliso voi määrätä omaisuudestaan yksin. Avioliittolain 38 § ja 39 § sääntelevät vallinnanrajoituksia, jotka ovat poikkeuksia tähän sääntöön. Vallinnanrajoitukset koskevat perheen yhteistä kotia ja siihen kuuluvaa asuinirtaimistoa, toisen puolison työvälineitä sekä lasten ja puolison henkilökohtaista käyttöä varten tarkoitettuja välineitä. Vallinnanrajoitukset sääntelevät siis omaisuutta, jota puoliso ei voi myydä tai luovuttaa ilman toisen puolison suostumusta, vaikka puoliso olisikin omaisuuden ainut omistaja. Puoliso A ei voi siis vuokrata yksin omistamaansa, aviopuolisoiden yhteisenä kotina käytettyä, asuntoa ilman puoliso B:n suostumusta. Vallinnanrajoitussäännösten tarkoituksena on suojata perhettä omistajan tekemiltä harkitsemattomilta oikeustoimilta. Jos ei-omistajapuoliso ei anna suostumustaan ja vastustaa oikeustointa perusteettomasti, voi omistajapuoliso hakea tuomioistuimelta lupaa vallinnanrajoitusten alaiseen oikeustoimeen. (Kaisto & Lohi 2013, 322–323.)

2.4.1 Avio-oikeus

Aviopuolisoilla on kuitenkin avio-oikeus toistensa omaisuuteen. Avio-oikeudella ei ole vaikutusta avioliiton aikana, vaan se realisoituu kun avioliitto päättyy joko avioeroon tai toisen aviopuolison kuolemaan. Avioliiton päättyttyä tehdään selvitystoimitus eli omaisuuden ositus (ks. myöhemmin luku 2.7.1. Omaisuuden ositus). Omaisuuden osituksessa keskeinen merkitys on sillä, mihin kaikkeen toisen puolison omaisuuteen puolisoilla on avio-oikeus. (Kaisto & Lohi 2013, 320–321.)

Pääsääntönä voidaan pitää sitä, että kaikki toiselle puolisolle kuuluva varallisuus on avio-oikeuden alaista. Jos avio-oikeutta ei ole rajoitettu, omaisuuden osituksessa puolisoitten varallisuudet lasketaan yhteen ja jaetaan tasan molemmille. Avio-oikeuden alaista omaisuutta on niin avioliiton aikana ansaittu tai saatu, kuin ennen avioliittoakin omistettu tai perintönä saatu omaisuus. (Kaisto & Lohi 2013, 320–321.)

Avio-oikeuden alaista omaisuutta voi kuitenkin rajoittaa. Puolisot voivat ennen avioitumistaan tai avioliiton aikana tehdä avioehtosopimuksen. Avioehtosopimuksessa voidaan sopia, että puolisoilla ei ole lainkaan avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, tai että avio-oikeudesta vapaaksi jää tietty omaisuus. Avioehtosopimuksen tulee täyttää tiukat muotovaatimukset; avioehtosopimus tulee tehdä kirjallisena, se tulee päivätä, ja puolisoitten sekä kahden esteettömän todistajan tulee allekirjoittaa sopimus. Jotta sopimus tulee päteväksi, se tulee kirjata maistraatissa. Näin ollen puolisoitten suullisesti tekemä, tai piirongin laatikkoon unohtunut kirjaamaton avioehtosopimus ei ole pätevä. (Kaisto & Lohi 2013, 320–321.)

Myös lahjanantaja tai perinnönjättäjä voi testamentilla määrätä, että lahjan- tai perinnönsaajan puolisoilla ei ole avio-oikeutta luovutettavaan omaisuuteen, sen tuottoon tai sen sijalle tulleeseen omaisuuteen. Myös henkivakuutukseen voidaan ottaa määräys, joka poistaa avio-oikeuden maksetusta vakuutuskorvauksesta. Tällaisilla määräyksillä halutaan turvata, että mahdollisen avioeron koittaessa saatu omaisuus hyödyttää vain omaisuudensaajaa itseään. Vastikkeelliseen saantoon ei avio-oikeutta rajoittavaa määräystä voida liittää. (Kaisto & Lohi 2013, 320–321.)

2.5 Mater est –sääntö ja Pater est –olettama

Lapsen äitinä pidetään mater est –säännön mukaisesti aina sitä naista, joka on lapsen synnyttänyt. Äidin siviilisäädyllyä ei ole merkitystä mater est –säännön soveltamisen kannalta. Mater est –sääntöä sovellettiin myös niin sanotuissa kohdunvuokraustapauksissa, joissa lapsen synnyttäjä ei ollut biologisesti lapsen vanhempi. Sijaissynnytystä on aikaisemmin käytetty esimerkiksi tapauksissa, joissa naisella ei ollut mahdollista kantaa lastaan kohdun puuttumisen vuoksi. Tällöin lapsettoman parin lähisukulainen kantoi ja synnytti pariskunnan soluista hedelmöitetyn lapsen. Näissä tapauksissa lapsen biologisten vanhempien piti adoptoida lapsi hänen syntymisensä jälkeen, koska lapsen synnyttänyt nainen on aina automaattisesti lapsen äiti. Suomessa sijaissynnytyks kiellettiin kuitenkin vuonna 2007, kun laki hedelmöityshoidosta (1237/2006) tuli voimaan. Hedelmöityshoidosta annetun lain 8 §:n mukaan hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos on ilmeistä, että lapsi annettaisiin adoptoitavaksi. (Kangas 2006, 26; Gottberg 2013, 156–159.)

Oikeudellinen isyys määräytyy joko lain nojalla, isyyden hyväksymisellä tai isyyden vahvistustuomiolla. Lain nojalla isyys määräytyy pater est –olettaman mukaan – jos lapsi syntyy avioliitossa, on aviomies automaattisesti lapsen isä. Tämän olettaman mukaan aviomies on lapsen isä, vaikka olisi ilmeistä, että lapsen olisi siittänyt joku muu. Avioliiton kestolla ei ole merkitystä olettaman soveltamisen kannalta. Merkitystä on ainoastaan sillä, onko lapsen äiti ollut lapsen syntymähetkellä avioliitossa. Isyysolettamalla on merkittävä vaikutus, sillä sen perusteella myös lapsen isästä tulee automaattisesti lapsen huoltaja, ja lapsi saa myös isänsä kansalaisuuden. Jos avioliitto on päättynyt avioeroon ja avioero on tullut lainvoimaiseksi ennen lapsen syntymää, ei pater est –olettamaa sovelleta. Jos lapsi sen sijaan on syntynyt avioeron harkinta-aikana tai sen jälkeen, kun avioliitto on päättynyt puolison kuoleman johdosta, tulee pater est –olettama sovellettavaksi. Kuolemantapauksissa kuitenkin selvitetään, olisiko lapsi voinut tulla siitetyksi avioliiton aikana, ja onko näin mahdollista, että kuollut puoliso on lapsen isä. Mikäli aviomies on kuitenkin virheellisesti oletettu lapsen isäksi, voidaan isyys kumota tuomioistuimen päätöksellä. (Kangas 2006, 24–25; Gottberg 2013, 144–145.)

2.6 Avioliiton tuomat oikeudet ja velvollisuudet

Avioliittolain mukaan puoliset ovat avioliitossaan keskenään yhdenvertaisia. Heidän tulee osoittaa toisilleen keskinäistä luottamusta ja toimia yhdessä perheen hyväksi. Puolisot saavat itse päättää, miten he toimivat parhaiten perheensä eduksi – puoliset saavat mennä ansiotöihin tai jäädä kotiin, eikä toinen puolisoista voi velvoittaa aviopuolisoaan kumpaankaan. Avioliittolain 2 §:n 2 momentissa on turvattu myös puolison oikeus osallistua yhteiskunnalliseen tai muuhun toimintaan kodin ulkopuolella. (Avioliittolaki 1929.)

2.6.1 Puolisoiden oikeus yhteiseen sukunimeen

Avioliiton esteiden tutkijan on toimitettava kihlakumppaneille kirjallinen selostus nimilain säännöksistä puolison ja lasten sukunimestä sekä sukunimen muuttamisesta, kun he pyytävät avioliiton esteiden tutkintaa (Nimiasetus 1991). Puolisot voivat ottaa yhteisen sukunimen tai pitää kumpainenkin oman sukunimensä avioliiton solmiessaan. Sukunimeä vaihdetaan avioliiton solmittaessa ilmoitusmenettelyllä. Nimilain mukaan vihkijän on tiedusteltava kihlakumppaneilta, ovatko he päättäneet ottaa yhteisen sukunimen. (Nimilaki 1985.)

Avioliittoon aikovat puoliset voivat yhdessä päättää, että he ottavat yhteisen sukunimen. Yhteinen sukunimi voi olla sukunimi, joka jommallakummalla puolisolilla oli viimeksi naimattomana ollessaan – eli valtaosassa tapauksista miehen poikanimi tai naisen tyttönimi. Yhteiseksi sukunimeksi ei voi ottaa ilmoitusmenettelyllä nimeä, joka on tullut toiselle puolisolalle edellisen avioliiton kautta. (Kangas 2006, 203.)

Aiemmin oli lähes itsestäänselvyys, että nainen ottaa avioituessaan miehensä nimen. Vuonna 1986 vihityistä pareista jopa 85,1 % otti yhteiseksi sukunimekseen miehen sukunimen. Miehen sukunimen ottaminen yhteiseksi sukunimeksi on vähentynyt kuitenkin koko ajan, ja vuonna 2012 enää 65,99 % naisista otti avioituessaan sukunimekseen miehensä sukunimen. Naisen sukunimen yhteiseksi sukunimekseen otti vuonna 1986 0,4 % pareista, kun taas vastaava luku vuonna 2012

oli 1,59 %. Lukuihin ei sisälly kaksoisnimet. (Väestörekisterikeskus 2013. Liite 1.)

Kihlakumppanit voivat avioliiton solmiessaan myös pitää omat sukunimensä. Tällöin myös edellisestä avioliitosta saatu sukunimi voi tulla uuteen avioliittoon nimerintönä (Kangas 2006, 204). Oman sukunimen pitäminen avioliiton solmiessa on selvästi kasvanut vuosi vuodelta, muutamaa poikkeusvuotta lukuun ottamatta. Ennätysalhaalla oman sukunimen säilyttäminen oli vuonna 1987, kun vain 7,3 % avioliiton solmineista pareista pitivät kumpainkin omat sukunimensä. Vuonna 2012 oman sukunimensä piti jo yli neljännes pareista, 25,55 %. (Väestörekisterikeskus 2013. Liite 1.)

Puolisoista toinen voi ottaa avioituessaan myös kaksoisnimen. Kaksoisnimen käyttöönottamisesta voi päättää yksin se kihlakumppani, jonka sukunimi ei tule puolisoiden yhteiseksi sukunimeksi. Kaksoisnimessä toiselle puolisoista jää oma sukunimi, ja toinen ottaa kyseisen sukunimen oman nimen jatkokseen. Sukunimi, joka toiselle puolisoista jää, ja toiselle tulee oman nimen jatkoksi, ei voi olla edellisen avioliiton kautta saatu. Kaksoisnimi muodostuu omasta sukunimestä (joka voi olla joko tyttö/poikanimi, tai edellisen avioliiton kautta saatu nimi) ja puolison sukunimestä. Sukunimet erottaa toisistaan väliviiva, ja oma sukunimi tulee olla aina ennen puolison sukunimeä. Kaksoisnimi on henkilökohtainen, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että sen voi ottaa vain toinen puolisoista, ja että kaksoisnimi ei siirry lapselle. Ajatellaan, että Pekka Virtanen ja Sanna Lepistö menevät naimisiin. He päättävät ottaa yhteisen sukunimen. Mahdolliset kaksoisnimivaihtoehdot silloin ovat, että nimet ovat Pekka Virtanen ja Sanna Lepistö-Virtanen (tällöin lapset saisivat sukunimekseen Virtanen), ja Pekka Virtanen-Lepistö ja Sanna Lepistö (lapsien sukunimenä Lepistö). Kaksoisnimen voi ottaa käyttöön myös avioliiton aikana ilmoitusmenettelyllä. (Kangas 2006, 204–206.)

Aviopuolisot voivat ottaa myös uuden yhteisen sukunimen avioliittoon menessään. Tällöin uusi yhteinen sukunimi on tavanomaisesti muodostettu sekä sulhasen että morsiamen sukunimistä. Uudisnimi voi olla myös muodostettu vain toisen puolison sukunimestä ja siihen lisätystä muusta nimestä. Uuden sukunimen tulee

täyttää nimilaissa uudelle sukunimelle asetetut vaatimukset. Aviopuolisot voivat vielä avioliiton solmittuaankin saada hakemusteitse itselleen uudisnimen. Aviopuolisot voivat ottaa myös täysin uuden yhteisen sukunimen, jos uusi sukunimi on nimilain mukainen, eikä sitä ole vielä merkittynä väestötietojärjestelmään, tai jos toinen puolisoista voi todistaa, että uusi yhteinen sukunimi on vakiintuneesti kuulunut puolison esivanhemmille. (Kangas 2006, 206; Nimilaki 1985.)

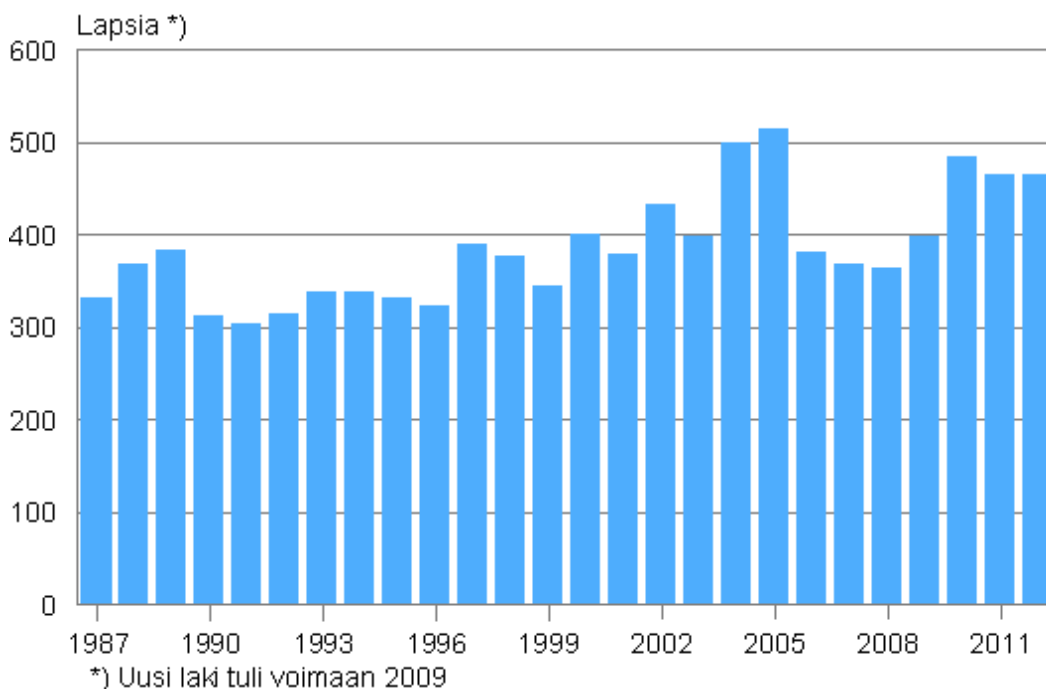
2.6.2 Oikeus adoptoida lapsi yhdessä

Adoptiolain (22/2012) mukaan adoption tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptionhakijan välille. Adoptiossa tärkeimpänä asiana on aina ottaa huomioon lapsen etu. Alaikäisen lapsen adoptio voidaan vahvistaa, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Adoptiolapsen biologisten vanhempien on tietenkin suostuttava lapsen adoptioon, ja jos adoptoitava on täyttänyt 12 vuotta, myös hänen suostumuksensa adoptioon tarvitaan. Täysi-ikäinenkin henkilö voidaan adoptoida, jos katsotaan, että adoptiohakijan ja adoptoitavan välille on muodostunut vakiintunut lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava suhde, tai jos adoptoitava on ollut alaikäisenä adoptionhakijan huollettavana ja kasvatettavana. Adoptiota ei voi vahvistaa, jos adoptiosta on maksettu tai luvattu maksaa korvausta. (Adoptiolaki 2012.)

Adoptionhakijan tulee pääsääntöisesti olla täyttänyt 25 vuotta. Tätä nuorempikin täysi-ikäinen voi kuitenkin adoptoida lapsen, jos siihen on adoptiolain 6 §:n mukaisia hyväksyttäviä syitä. Jos lapsi on alaikäinen, adoptionhakija ei saa olla yli 50-vuotias (paitsi jos lapsi on sijoitettu hakijan luokse tämän oltua alle 50-vuotias). Alaikäisen adoptoitavan ja adoptionhakijan ikäero ei pääsääntöisesti saa olla enempää kuin 45 vuotta, eikä vähempää kuin 18 vuotta.

Avioliiton aikana aviopuolisot voivat adoptoida lapsen vain yhdessä. Poikkeuksellisesti toinen aviopuolisoista voi adoptoida lapsen yksinkin, mikäli adoptoitava lapsi on hakijan tai hänen aviopuolisonsa lapsi, joka on annettu aikaisemmin adoptiolapseksi. Toinen poikkeus aviopuolison yksin adoptoimiseen on se, jos hakijan aviopuoliso ei voi sairautensa tai vammansa vuoksi pätevästi ilmaista tahtoaan, tai jos hakijan aviopuolison olinpaikka on tuntematon.

Suomessa syntyneitä lapsia adoptoidaan maansisäisesti vuosittain noin 30–50. Ulkomailta Suomeen adoptoituja lapsia on Suomessa tällä hetkellä noin 4 000, ja heistä noin 1 000 on täysi-ikäisiä (Adoptioperheet 2015). Alla olevasta kuviosta 2 näkyy adoptioiden määrät 1987–2012 välisenä aikana. Vuonna 2012 Suomessa adoptoitiin 466 lasta, joista perheen sisäisesti adoptoituja lapsia oli 91. Vuonna 2009 lakia rekisteröidystä parisuhteesta muutettiin niin, että perheen sisäinen adoptio mahdollistettiin myös samaa sukupuolta oleville pareille, joka näkyy vuoden 2010 kohdalla piikkinä tilastoissa. Vuonna 2012 adoptoiduista lapsista 271 oli alle 5-vuotiaita ja 85 täysi-ikäisiä. Ulkomailta syntyneitä lapsia adoptoitiin Suomeen yhteensä 208. Kolme yleisintä adoption luovuttajamaata olivat vuonna 2012 Kiina, josta Suomeen adoptoitiin 64 lasta, Etelä-Afrikka, josta Suomeen adoptoitiin 32 lasta, sekä Venäjä, josta Suomeen adoptoitiin Suomeen 23 lasta. 80 % vuonna 2012 ulkomailta adoptoiduista lapsista adoptoitiin kahden vanhemman perheeseen. Kotimaan adoptioissa vastaava luku oli 33 %. (Tilastokeskus 2013.)

Kuvio 2. Adoptiot Suomessa 1987–2012.

2.6.3 Elatusvelvollisuus

Aviopuolisoilla on elatusvelvollisuus toisiansa kohtaan. Tämä tarkoittaa sitä, että aviopuolisoiden tulee kykyjensä mukaan ottaa vastuu perheen yhteisestä taloudesta ja puolison elatuksesta. Elatusvelvollisuuden tarkoituksena on taata aviopuolisoille samanlainen elintaso avioliiton aikana, riippumatta heidän tuloistaan ja varallisuudestaan (Kangas 2006, 198). Vaikka elatusvelvollisuus on sisällöltään taloudellinen, ei se tarkoita sitä, että puolisoiden tulisi molempien elättää perhettä samalla rahallisella summalla. Elatusvelvollisuuden voi täyttää esimerkiksi kotiäitinä yhteisestä kodista huolehtien – tällöinkin tavoitteena on perheen yhteinen hyvä. Elatusvelvollisuus kattaa myös puolisoiden henkilökohtaisten tarpeiden, kuten terveydenhoidon, hygienian ja pukeutumisen tyydyttämisen. Jos toinen puolisoista on velkaantunut toisen puolison henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisen, tai muihin elatusvelvollisuuden piiriin kuuluvien maksujen suorittamiseksi, ovat puoliset elatusvelasta yhteisvastuullisia. Elatusvelasta esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa perheen kodin vuokrasopimus on vain toisen puolison nimissä. Koska koti on ihmiselle välttämätön perustarve, kuuluu se elatusvelan piiriin. Vuokraa voidaan siis periä myös puolisolta, jonka nimissä sopimus ei ole. Pääsääntö kuitenkin on, että puoliset eivät ole vastuussa toistensa veloista. Elatusvelka tekee siis poikkeuksen velkojen erillisyyperiaatteeseen, sillä elatusvelkaa voidaan periä myös toiselta puolisolta. Elatusvelka ei kuitenkaan saa olla rahalainaa, eikä sen piiriin kuulu myöskään luottokortilla tehdyt hankinnat. Jos velkoja peritään puolisolta, joka velkaa ei ole periaatteessa tehnyt, on velkojalla tilanteessa näyttötaakka. Tämä tarkoittaa sitä, että velkojan tulee voida todistaa, että velka on todella tehty perheen elatusta varten. (Gottberg 2013, 10–12, 25–27.)

Jos puoliso laiminlyö elatusvelvollisuutensa, tai puoliset asuvat erillään, voi tuomioistuin velvoittaa toisen puolisoista maksamaan elatusapua. Jos puoliset asuvat erillään elatusapua koskevan kanteen vireillepanohetkellä, ei puolison tarvitse näyttää toteen toisen puolison elatusvelvollisuuden laiminlyömistä. Jos kante nostetaan, kun puoliset asuvat vielä yhdessä, tulee tuomioistuimen tutkia, laiminlyökö toinen puolisoista todella elatusvelvollisuutensa. Avioeron jälkeen on toisen puolison mahdollista saada toiselta elatusapua. Tämä on kuitenkin äärimmäisen

harvinaista, sillä olosuhteiden on oltava oikeat – toisen puolison tulee olla elätuksen tarpeessa ja toisen oltava kykeneväinen suorittamaan elatusapua. Lisäksi elätustarpeen on johduttava avioliitosta. (Kangas 2006, 199–200.)

2.7 Avioliiton päättyminen

Avioliitto päättyy joko avioeroon tai toisen puolison kuolemaan. Puolisot voivat hakea avioeroa yhdessä, mutta kummallakin aviopuolisolla on myös oikeus laittaa avioerohakemus vireille yksin. Avioeroa haetaan käräjäoikeudelta. Avioeroa edeltää kuuden kuukauden harkinta-aika, jonka aikana avioerohakemus voidaan peruuttaa, ja näin ollen avioliitto jatkuu. Jos puolisot hakevat avioeroa yhdessä, alkaa harkinta-aika siitä päivästä, kun hakemus on saapunut käräjäoikeuteen. Jos toinen puolisoista on hakenut avioeroa yksin, harkinta-aika alkaa siitä päivästä, kun avioerohakemus on annettu toiselle osapuolelle tiedoksi. Kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen voivat puolisot yhdessä, tai puolisoista toinen yksin, hakea lopullista avioeroa. Jos kumpikaan puolisoista ei hae lopullista avioeroa vuoden päästä siitä, kun harkinta-aika on alkanut, avioeroa ei myönnetä ja avioliitto jatkuu ainakin oikeudellisesti. Jos puolisot tai toinen heistä kuitenkin haluaa erota, tulee avioeroa hakea uudestaan, joka tarkoittaa myös uuden harkinta-ajan alkamista. Avioeron voi saada ilman harkinta-aikaa tapauksissa, joissa avioliitolle olisi josen solmimishetkellä ollut ehdoton avioeste, tai silloin, jos aviopari on asunut erillään kahden vuoden ajan ennen avioeron hakemista. (Gottberg 2013, 47–49.)

2.7.1 Omaisuuden ositus

Avioliiton päättyessä, joko eroon tai puolison kuolemaan, suoritetaan aina omaisuuden ositus. Omaisuuden osituksessa suuri merkitys on sillä, mikä puolisoiden omaisuudesta kuuluu avio-oikeuden piiriin (ks. aiemmin luku 2.4.1. Avio-oikeus). Omaisuuden osituksessa aviopuolisoiden varallisuussuhteet tasataan. Näin suojataan avioliiton taloudellisesti heikompa osapuolta. Omaisuuden osituksessa siis selvitetään aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteet, sekä tasauksen avulla toteutetaan avio-oikeus. Jotta omaisuuden ositus voitaisiin suorittaa, edellytetään ositusperustetta. Tämä tarkoittaa sitä, että ennen omaisuuden ositusta avioerohakemuksen tulee olla vireillä tai toisen puolison on täytynyt kuolla. Omaisuuden

ositus voidaan toimittaa joko sopimusosituksena, joka perustuu osapuolten sopimukseen siitä, miten varallisuus jaetaan, tai toimitusositukseen, jolloin pesänjakaaja toimittaa osituksen. (Kaisto & Lohi 2013, 326–331.)

Osituslaskelman avulla selvitetään, kuinka suuri on aviopuolisoiden avio-osa, eli kuinka paljon puolisojen tulee saada avio-oikeuden alaista omaisuutta. Avio-osa lasketaan siten, että ositusperusteen syntyhetkellä olevat puolisojen avio-oikeuden alaiset netto-omaisuudet lasketaan euromääräisesti yhteen, ja summa jaetaan arvomääräisesti tasan. Se osituspuoli, jolla on enemmän omaisuutta, kuin hänen avio-osansa mukainen määrä, joutuu maksamaan tasinkona toiselle puolisolle avio-oikeuden alaisen omaisuuden ja avio-osan erotuksen. Tasingon maksamisen jälkeen kummallakin puolisoilla on arvomääräisesti avio-osan verran omaisuutta. (Kaisto & Lohi 2013, 326–331.)

Taulukko 1. Aviopuolisoiden omaisuudet.

Puoliso A		Puoliso B	
½ Omakotitalosta	+100 000 €	½ Omakotitalosta	+100 000 €
Auto	+5 000 €	Auto	+1 000 €
Vene	+20 000 €	Kate tilillä	+500 €
Kate tilillä	+10 000 €	Kulutusluotto	-5 000 €
Netto-omaisuus yhteensä	+135 000 €	Netto-omaisuus yhteensä	+96 500 €

Yllä olevassa taulukossa puoliso A:n netto-omaisuus on 135 000 euroa ja puoliso B:n netto-omaisuus 96 500 euroa. Avio-osan suuruus lasketaan siten, että puolisojen netto-omaisuudet lasketaan yhteen (135 000 euroa + 96 500 euroa = 231 500 euroa) ja jaetaan kahdella (231 500 euroa / 2 = 115 750 euroa), jolloin saa-

daan selville avio-osan suuruus. Avio-osa on näin ollen 115 750 euroa. Koska puoliso A:n netto-omaisuus on suurempi kuin avio-osa, puoliso A:n henkilökohtaisesta netto-omaisuudesta vähennetään avio-osan määrä (135 000 euroa – 115 750 euroa = 19 250 euroa), ja erotuksena saadaan puoliso A:n puoliso B:lle maksettavan tasingon määrä. Esimerkkitalanteessa puoliso A:n tulee siis maksaa tasinkoa puoliso B:lle 19 250 euroa.

Joissakin tapauksissa, esimerkiksi hyvin lyhytkestoisten avioliittojen yhteydessä, voidaan tasingon maksamisesta jopa luopua kokonaan, jos tasingon maksaminen johtaisi erityisen kohtuuttomaan lopputulokseen. Tämä on kuitenkin hyvin poikkeuksellista. Tasinkoa maksettaessa pitää myös ratkaista, mitä omaisuutta tasinkona annetaan. Sopimusosituksessa tasingon maksamisesta päätetään sopimuksella, joten tasinkoa ei ole pakko edes maksaa, jos niikseen sovitaan. Toimitusosituksessa pesänjakaja määräämisvaltansa puitteissa yksilöi tasinkona maksettavan omaisuuden. Tasinkoa saava puoliso ei voi määrätä siitä, mitä hän saa tasinkona, ellei tasinkoa antavan puolison ehdotus tasinkona annettavasta omaisuudesta ole täysin kohtuuton. Tasinkona maksettavan omaisuuden on oltava avio-oikeuden alaista, elleivät osapuolet kummankin suostumuksella sovi muuta. Jos tasinkoa antava haluaa maksaa tasinkonsa rahana, on pesänjakajan suostuttava pyyntöön. (Kaisto & Lohi 2013, 326–331.)

2.7.2 Lesken erityisasema

Kun toinen aviopuolisoista kuolee, on leskeksi jäävällä aviopuolisolla joitakin erityisoikeuksia. Lesken tasinkoprivilegin mukaan lesken ei tarvitse maksaa tasinkoa kuolleen aviopuolison perillistahoille, vaikka leski olisikin omaisuuden osituksen mukaan varakkaampi osapuoli. Kyseinen etuoikeus koskee kuitenkin vain leskeä itseään, ei enää kahden kuolinpesän kesken toimitettavaa ositusta lesken kuoltua. (Kaisto & Lohi 2013, 331.)

Leskellä on myös oikeus hallita jäämistöä jakamattomana, jollei rintaperillisten jakovaatimuksesta tai perittävän tekemästä testamentista muuta johdu. Perintökaaren 3 luvun 1 a §:n mukaan leskellä on oikeus asua puolisoiden yhteisessä kodissa rintaperillisen jakovaatimuksen ja testamentinsaajan oikeuden estämättä.

Oikeuteen kuuluu myös kodin irtaimiston hallinta. Leski voi menettää asumissuojansa ainoastaan siinä tapauksessa, että hänen omaan varallisuuteensa kuuluu jokin muu kodiksi kelpaava asunto. Tällaisessa tapauksessa kuolleen puolison perilliset voivat vaatia leskeä muuttamaan omaan asuntoonsa, ja myydä puolisojen yhteisenä käyttämän kodin. (Perintökaari 1965.)

3 REKISTERÖITY PARISUHDE

Rekisteröity parisuhde tarkoittaa avioliittoon verrattavissa olevaa instituutiota, jonka ovat solmineet kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä. Nainen ja mies eivät voi olla keskenään rekisteröidyssä parisuhteessa. Laki rekisteröidystä parisuhteesta astui voimaan 1.3.2002. Lain 8 § kuuluu näin:

”Parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, jollei toisin säädetä.

Rekisteröidyn parisuhteen purkautumisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton purkautumisella, jollei toisin säädetä.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee avioliittoa, sovelletaan myös rekisteröityyn parisuhteeseen, jollei toisin säädetä.

Laissa tai asetuksessa olevaa säännöstä, joka koskee aviopuolisoa, sovelletaan myös tässä laissa tarkoitetun parisuhteen osapuoleen, jollei toisin säädetä. Osapuoliin, jotka aikovat rekisteröidä parisuhteensa, sovelletaan, mitä kihlakumppaneista säädetään, jollei toisin säädetä.”

Rekisteröity parisuhde on siis lähes verrattavissa avioliittoon. Monet avioliiton tuomat oikeudet ja velvollisuudet kuuluvat myös rekisteröidyn parisuhteen solmineille parisuhdekumppaneille. Avioliittolakia sovelletaan suurimmilta osin myös rekisteröityyn parisuhteeseen. Kuten lain 8 §:stä käy ilmi, kun laissa esiintyy sana avioliitto tai aviopuoliso, tarkoitetaan sillä aina myös rekisteröityä parisuhdetta tai rekisteröidyn parisuhteen osapuolta, *ellei* laissa siitä erikseen säädetä. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:ssä säädetään siitä, mitä lakeja ei parisuhdekumppaneihin sovelleta. Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta isyyslain (700/1975) säännöksiä isyyden toteamisesta avioliiton perusteella, nimilain säännöksiä puolisoiden yhteisestä sukunimestä, eikä adoptiolain säännöksiä, jotka koskevat puolison oikeutta ottaa adoptiolapsi. Koska niin moni asia on samaa avioliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa, on tasa-arvoisen avioliittolain tuoma muutos ennen kaikkea symbolinen, mutta toki oikeudellisiakin muutoksia olisi.

Vuonna 2013 parisuhteita rekisteröitiin yhteensä 373. Vuodesta 2004 alkaen rekisteröityjen parisuhteiden määrä on ollut nousujohteinen. Alla olevasta taulukko 2:sta huomaa, että mitä enemmän rekisteröityjä parisuhteita on solmittu, sitä enemmän niistä on myös erottu (Tilastokeskus 2014b).

Taulukko 2. Rekisteröidyt parisuhteet ja niiden päättymiset eroon 2004–2013.

Vuosi	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Parisuhteita rekisteröity	186	200	191	213	249	246	322	333	329	373
Rekisteröidyistä parisuhteista erottu	15	31	30	67	45	53	64	85	103	101

3.1 Erot avioliittoon

Kuten jo edellä todettiin, monet avioliiton tuomat oikeudet ja velvollisuudet kuuluvat myös rekisteröityyn parisuhteeseen. Ilmeisin eroavaisuuksista on tietenkin käytetty termi – naisen ja miehen välillä solmittu oikeudellinen instituutio on nimeltään avioliitto ja samaa sukupuolta olevien välinen instituutio on nimeltään rekisteröity parisuhde.

3.1.1 Parisuhteen rekisteröimismenettely

Rekisteröidyssä parisuhteessa on samat esteet rekisteröidyn parisuhteen solmimiselle kuin avioliitossa, mutta rekisteröidyn parisuhteen esteiden tutkinnan suorittaa aina maistraatti, ei seurakunta. Parisuhde rekisteröidään aina siviilivihkimisellä, ja sen suorittaa vihkimisoikeuden omaava viranomainen. Pappi ei voi rekisteröidä parisuhdetta, mutta kirkon työntekijää voi pyytää rukoilemaan parisuhteen puolesta (Suomen evankelis-luterilainen kirkko). Parisuhteen rekisteröimismenet-

telyssä parisuhteensa rekisteröivät osapuolet allekirjoittavat rekisteröimistä koskevan asiakirjan yhdessä vihkimiseen oikeutetun viranomaisen läsnä ollessa. Viranomainen allekirjoittaa asiakirjan viimeisenä, ja näin vahvistaa parisuhteen rekisteröinnin. Parisuhteen rekisteröimistilaisuudessa ei ole pakko kysyä osapuolilta haluavatko he rekisteröidä parisuhteensa. Osapuolten ja vihkijän allekirjoitukset asiakirjassa riittävät parisuhteen rekisteröimisen pätevyyden takaamiseksi. (Kangas 2006, 188–189.)

3.1.2 Parisuhdekumppanien sukunimi

Parisuhdelain 9 §:n mukaan rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta nimilain säännöksiä puolison sukunimestä. Parisuhdekumppaneilla ei siis ole oikeutta ottaa toistensa sukunimeä tai muuta yhteistä sukunimeä parisuhteensa rekisteröidessään. Jos parisuhdekumppanit haluavat saman sukunimen, tulee nimen muutoshakemus tehdä hallinnollisessa järjestyksessä maistraatille erillisin hakemuksin. Hakemuksen hyväksymisen edellytyksenä on, että nimilain yleiset säännökset nimen muuttamisen perusteista täyttyvät. Kysymyksessä ei ole kuitenkaan yhteinen sukunimi kuten avioliitossa, vaan parisuhdekumppanit vain vaihtavat sukunimensä samaksi. (Gottberg 2013, 8–9.)

3.1.3 Adoptio

Adoptiolain 9 §:n mukaan vain aviopuolisot voivat adoptoida lapsen yhdessä. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen lain mukaan ei ole mahdollista, että avopuolisot tai parisuhdekumppanit voisivat adoptoida yhdessä lapsen. Lapsen adoptoiminen on kuitenkin mahdollista yksin. (Adoptiolaki 2012.)

Vuonna 2009 muutettiin lakia rekisteröidystä parisuhteesta niin, että perheen sisäinen adoptio mahdollistettiin myös samaa sukupuolta oleville pareille. Käytännössä muutos näkyy niin, että parisuhdekumppani voi adoptoida puolisonsa lapsen. Yleensä adoptoitava lapsi on toisen puolison biologinen lapsi, ja asuu jo kahden samaa sukupuolta olevan vanhemman perheessä. Perheen sisäinen adoptio kuitenkin mahdollisti myös sen, että rekisteröidyssä parisuhteessa olevat puolisot voivat *käytännössä, mutta eivät juridisesti*, adoptoida ”yhteisen” lapsen myös

perheen ulkopuolelta. Tällainen lapsen adoptioiminen perheen ulkopuolelta tapahtuu niin, että toinen parisuhdekumppaneista adoptoi lapsen ensin yksin, toisen puolison suostumuksella. Jos puoliso suostuu toisen puolison adoptioon, voidaan adoptio vahvistaa pitkän adoptioprosessin jälkeen. Kun adoptio on vahvistettu ja lapsi on juridisesti toisen parisuhdekumppanin, voi se puoliso, jonka lapsi ei ole, hakea adoptiota perheen sisäisen adoption kautta. Näin ollen ”yhteisadoptio” ei käytännössä ole tälläkään hetkellä mahdollista. Olisi kuitenkin lapsen edun mukaisesti, että adoptioprosessin aikana molemmat lapsen tosiasialliset vanhemmat arvioitaisiin. Perheen sisäinen adoptio mahdollisti myös sen, että rekisteröidyssä parisuhteessa elävä naispari voi saada yhteisen lapsen hedelmöityshoidon avulla. Tällöin lapsen synnyttäjä on mater est –säännön mukaan lapsen äiti ja toinen puolisoista voi perheen sisäisen adoption kautta adoptoida lapsen. Tällaisessa tilanteessa ei sovelleta adoptiolain 15 §:n mukaista kahdeksan viikon harkinta-aikaa, vaan lapsen äiti saa antaa suostumuksensa adoptioon aikaisemminkin. (Gottberg 2013, 267; Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

4 TAHDON 2013

Perustuslain 53 §:n mukaan vähintään 50 000 äänioikeutetulla Suomen kansalaisella on oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi. Kansalaisaloitteesta säädetään kansalaisaloitelaisissa (12/2012), joka tuli voimaan 1.3.2012, lukuun ottamatta 8 § ja 9 §:n 2 momenttia, jotka tulivat voimaan vasta 1.12.2013. Kansalaisaloitteen voi panna vireille yksi tai useampi äänioikeutettu Suomen kansalainen. Kansalaisaloite tulee päivätä ja siinä tulee olla otsikko, joka kuvaa kansalaisaloitteen sisältämää lakiehdotusta. Kansalaisaloite kerää kannatusilmoituksia, eli äänioikeutettujen Suomen kansalaisten allekirjoituksia, kuusi kuukautta aloitteen päiväyksestä alkaen, joko paperisessa tai sähköisessä muodossa. Jos kansalaisaloite kerää tarvittavat 50 000 kannatusilmoitusta, lähetetään kannatusilmoitukset Väestörekisterikeskukselle tarkastettavaksi nimien keräämisen päättymisen jälkeen. Väestörekisterikeskus vahvistaa hyväksytyjen kannatusilmoitusten määrän. Jos kannatusilmoitusten määrä on 50 000 kappaletta tai yli, luovutetaan kansalaisaloite eduskunnalle. (Kansalaisaloitelaki 2012.)

Kansalaisaloitteella oli tärkeä rooli tasa-arvoisen avioliittolain toimeenpanon kannalta. Tasa-arvoinen avioliittolaki tuli ajankohtaiseksi maaliskuussa 2013, kun siitä tehtiin kansalaisaloite. Kansalaisaloitetta tukeva kampanja sai nimekseen Tahdon 2013. Tasa-arvon päivänä 19.3.2013 alkoi kannatusilmoitusten kerääminen kansalaisaloitteeseen eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamiseksi. Kansalaisaloitteen allekirjoitti sen ensimmäisenä päivänä jo 105 439 henkilöä, joka on yli kaksinkertaisesti kannatusilmoitusten eduskunnan käsittelyyn ottamiseen tarvittu määrä. Nimien keruu-aika kansalaisaloitteeseen oli 19.3.2013 – 19.9.2013. Kuuden kuukauden aikana kansalaisaloitteen allekirjoitti yhteensä 166 851 henkilöä. Kansalaisaloite luovutettiin eduskunnan puhemiehelle 13.12.2013, ja se oli järjestyksessään toinen eduskunnan käsittelyyn johtanut kansalaisaloite. (Kansalaisaloite.fi 2013.)

Tahdon2013-kansalaisaloitekampanja oli koko kannatusilmoitusten keruuajan paljon näkyvillä sosiaalisessa mediassa. Kampanjaan kuului esimerkiksi viikoittain

vaihtuva julkisuudesta tunnettu Tahdon-lähettiläs, joka antoi tukensa kampanjalle ja toi näin omilla kasvoillaan näkyvyyttä kansalaisaloitteelle. Tahdon-lähettiläinä toimivat muun muassa näyttelijä Eija Ahvo ja kirjailija Miika Nousiainen. Huhtikuussa 2013 suomalaiset muusikot osoittivat tukensa kampanjalle, kun Tavastiällä järjestettiin Tahdon2013-tukikonsertti. Mukana soittamassa, ja näin myös kampanjaa tukemassa, oli esiintyjä aina PMMP:stä Olavi Uusivirtaan. Keikka myytiinkin loppuun kymmenessä minuutissa. Kampanjaan osallistui myös muutama ravintola, kuten esimerkiksi Helsingissä toimiva Muru, myymällä tasa-arvoisen avioliittolain tukemiseksi suunniteltuja Tahdon-drinkkejä ja jälkiruokia. Tahdon2013-kampanja on järjestänyt erilaisia tempauksia myös kannatusilmoitusten keräämisen päätyttyä. Viimeisin kampanjan järjestämä tapahtuma on ollut Tavastiällä tammikuussa 2015 järjestetty Rakkauden Juhla, jonka tarkoituksena oli juhlistaa lain hyväksymistä, eli rakkauden voittoa. Pääyhteistyökumppaneina kampanjan kanssa toimivat muun muassa Seta, Amnesty International ja Sateenkaari-perheet ry. (Tasa-arvoinen Suomi ry 2013.)

4.1 Parisuhdekumppanien nykytila Suomessa

Vuonna 2002 tuli voimaan laki rekisteröidystä parisuhteesta. Samaa sukupuolta olevien kumppaneiden parisuhteen rekisteröiminen antoi parisuhdekumppaneille lähes samat oikeudet kuin aviopuolisoille. Ennen lain voimaantulemista Suomen lainsäädännössä ei ollut huomioitu samaa sukupuolta olevien vakiintunutta parisuhdetta lainkaan. Näin ollen samaa sukupuolta olevilla pariskunnilla ei ollut mitään oikeuksia eikä mitään oikeudellista turvaa mahdollisen eron koittaessa tai toisen puolison kuollessa. Laki rekisteröidystä parisuhteesta on ollut voimassa nyt 13 vuotta, ja tänä aikana se onkin vakiinnuttanut asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

Laki rekisteröidystä parisuhteesta lisäsi yhdenvertaisuutta parisuhteiden välillä, mutta parisuhdekumppanien ja aviopuolisoiden oikeuksilla on edelleen myös eroja – oikeudet, jotka liittyvät yksinomaan sukupuoleen, on jätetty parisuhdekumppaneilta pois. Näitä poikkeuksia ovat nimilain mukaiset säännökset puolison sukunimestä, adoptiolain säännökset puolison oikeudesta adoptoida lapsi ja isyys-

lain säännökset isyyden toteamisesta avioliiton perusteella. Kansalaisaloitteen mukaan nykyinen tilanne – eli tasa-arvoisen avioliittolain puute – ei vastaa kansainvälistä ihmisoikeuskehitystä. Ei ole yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista, että samaa sukupuolta olevia parisuhdekumppaneita ja eri sukupuolta olevia aviopuolisoita pidetään erilaisessa juridisessä asemassa. Yhdenvertaisuus on perustuslain 6 §:n takaama perusoikeus, ja pitää sisällään syrjäntäkiellon: ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.” Seksuaalisen suuntautumisen katsotaan myös kuuluvan syrjäntäkiellon piiriin. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti kaikkia tulisi kohdella samoin lain edessä riippumatta sukupuolesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Koska laki on tällä hetkellä eri samaa sukupuolta ja eri sukupuolta oleville pareille, ei yhdenvertaisuus toteudu. Tasa-arvoinen avioliittolaki edistäisi yhdenvertaisuutta niin lain edessä, kuin yhteiskunnassa muutenkin. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013; Suomen Perustuslaki 1999.)

4.2 Kansalaisaloitteen tavoitteet

Kansalaisaloitteen keskeisin tavoite on, että jatkossa myös samaa sukupuolta olevilla pareilla olisi mahdollisuus solmia avioliitto. Tämä tarkoittaisi sitä, että lainsäädännössä aviopuolisoille kuuluvat oikeudet, eli oikeus yhteiseen sukunimeen ja oikeus adoptoida lapsi yhdessä, tulisivat sovellettavaksi myös samaa sukupuolta oleville (avio)pareille. Avioliiton ollessa mahdollinen kaikille seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta, voisi lain rekisteröidystä parisuhteesta kumota. Tasa-arvoisen avioliittolain tultua voimaan ei rekisteröityjä parisuhteita voisi enää solmia, mutta jo rekisteröidyt parisuhteet pysyisivät voimassa. Esityksessä ehdotetaan, että rekisteröidyn parisuhteen ennen tasa-arvoisen avioliittolain voimaantuloa solmineet voisivat muuttaa rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi ilmoitus- tai vihkimismenettelyllä. Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia muutettaisiin siten, ettei avioliitto voisi enää muuttua rekisteröidyksi parisuhteeksi toisen puolison vaihtaessa sukupuolta. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

Yksi kansalaisaloitteen tärkeimmistä tavoitteista on, että myös samaa sukupuolta olevat pariskunnat voisivat adoptoida lapsen yhdessä. Adoptiolain mukaan vain aviopuolisoilla on oikeus yhteisadoptioon. Nykylainsäädännön mukaan jokaisella on kuitenkin oikeus adoptoida lapsi yksin. Jos parisuhdekumppanit haluavat adoptoida lapsen, voidaan se toteuttaa niin, että toinen puolisoista adoptoi lapsen ensin, ja adoption vahvistamisen jälkeen toinen puolisoista adoptoi lapsen perheen sisäisen adoption kautta. Koska lapsi tulisi kuitenkin elämään kahden vanhemman perheessä, olisi tarkoituksenmukaisempaa, että lapsi adoptoitaisiin yhdessä, jolloin molemmat parisuhdekumppanit tulisivat lapsen juridisiksi vanhemmiksi samanaikaisesti. Tasa-arvoisen avioliittolain myötä myös samaa sukupuolta olevilla pareilla olisi mahdollisuus avioliiton solmimiseen, joten adoptiolain säännökset aviopuolisoiden yhteisadoptiosta tulisivat koskemaan myös samaa sukupuolta olevia aviopareja. Adoptiolakiin ei näin ollen tarvitsisi tehdä lainkaan muutoksia. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

Yhteisadoption salliminen samaa sukupuolta oleville pareille on aiheuttanut keskustelua lapsen oikeudesta isään ja äitiin. Tasa-arvoisen avioliittolain vastustajat ovat olleet sitä mieltä, että avioliiton tulisi olla vain miehen ja naisen välinen, ja adoptiota ei pitäisi mahdollistaa myös samaa sukupuolta oleville parisuhdekumppaneille. Laki ei kuitenkaan takaa lapselle kahta vanhempaa. Yksinhuoltajaperheissä lapsilla on vain isä tai äiti. Samaa sukupuolta olevien parien perheissä lapsella kuitenkin olisi kaksi vanhempaa, vaikkakin samaa sukupuolta. Adoptiolain 2 §:n mukaan ”Kaikissa alaikäisen lapsen adoptiota koskevissa päätöksissä ja muissa toimenpiteissä on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu ja lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti siihen, miten voidaan parhaiten turvata pysyvä perhe sekä tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapselle, joka ei voi kasvaa omassa perheessään.” Sosiaali- ja terveysministeriön tekemän tutkimuksen mukaan ei ole todistettu, että lapsi tarvitsee kahta eri sukupuolta olevaa vanhempaa, vaan rakastavan ja turvallisen elinympäristön kasvaakseen ja kehittyäkseen. Lapsen etu arvioidaan joka adoptiossa tapauskohtaisesti, ja adoptionhakijat joutuvat aina tarkastelun kohteeksi. Joissain tapauksissa lapsen edun kannalta olisi selkeästi parasta, että samaa sukupuolta oleva pariskunta adoptoisi lapsen yhdessä. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi se, jos lapsi on ollut sijoitettuna sa-

maa sukupuolta olevien puolisoitten kotiin, tai se että toisen puolison lähipiirissä olevan lapsen biologiset vanhemmat ovat kuolleet. Tasa-arvoisen avioliittolain mahdollistama yhteisadoptio myös samaa sukupuolta oleville pareille ei tutkitusti olisi lapsen edun vastaista. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

Tärkeä tavoite on myös se, että samaa sukupuolta olevat kumppanit saisivat ottaa yhteisen sukunimen ilmoitusmenettelyllä. Yhteinen sukunimi toisi parisuhdekumppaneille yhteenkuuluvuuden tunnetta, sillä se korostaisi heidän muodostavan yhteisen perheen. Myös muiden ihmisten olisi helpompaa mieltää parisuhdekumppanit perheeksi, jos heillä olisi yhteinen sukunimi. Nimilain säännöksiä puolisoitten yhteisestä sukunimestä sovelletaan vain aviopuolisoihin, joten parisuhdekumppanit eivät voi tällä hetkellä ottaa kaksoisnimeä tai saada yhteistä sukunimeä ilmoitusmenettelyllä. Maksullisella hakemusmenettelyllä sukunimen vaihtaminen samaksi (ei siis virallisesti yhteinen sukunimi) on kuitenkin mahdollista. Nimilautakunta on katsonut, että yhteisen sukunimen kieltäminen parisuhdekumppaneilta olisi perustuslain vastaista, joten nimihakemukset hyväksytään lähes poikkeuksetta. Koska hakemukset sukunimen muutoksesta samaksi joka tapauksessa lähes aina hyväksytään, olisi helpompaa ja tasa-arvoisempaa, jos myös rekisteröidyssä parisuhteessa elävät saisivat muuttaa nimensä ilmoitusmenettelyllä. Tasa-arvoisen avioliittolain voimaan tullessa olisi myös samaa sukupuolta olevilla aviopuolisoilla oikeus yhteiseen sukunimeen, eikä nimilakia tarvitsisi siis muuttaa ollenkaan. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

Kansalaisaloitteessa korostetaan, että tasa-arvoisen avioliittolain tavoitteena on luoda turvaa sateenkaariperheen lapsille. On tutkittu, että sateenkaariperheiden vanhemmat ovat rekisteröineet parisuhteensa harvemmin, kuin eri sukupuolta olevien perheiden vanhemmat ovat menneet naimisiin. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että parit pelkäävät, että rekisteröity parisuhde –nimitys aiheuttaisi syrjintää heitä tai heidän lapsiaan kohtaan. Jos nimitys parisuhteelle olisi avioliitto, olisi syrjintä epätodennäköisempää. YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohta kuuluu seuraavasti: ”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” Lapsen

edun mukaista olisi tietenkin se, että hänellä olisi kaksi rakastavaa vanhempaa, ja että lasta ei syrjittäisi hänen vanhempiensa parisuhdestatuksen vuoksi. Näin ollen tasa-arvoinen avioliittolaki edistäisi lapsen etua. (Tasa-arvoinen Suomi ry 2013; Yhdistyneet kansakunnat 1989.)

Avioliittolainsäädännön muuttaminen tasa-arvoiseksi edellyttäisi lakiteknisesti varsin pieniä muutoksia. Muutokset yksinkertaistaisivat perheoikeudellista lainsäädäntöä. Aloitteen tavoitteena onkin vähentää byrokratiaa, ja tätä kautta tuoda valtiolle säästöjä pitkällä aikavälillä. Jo se, että olisi olemassa vain yksi oikeudellinen instituutio nykyisen kahden sijaan, vähentäisi byrokratiaa. Tällä hetkellä parisuhdekumppanit voivat kiertoteitse saavuttaa vain aviopuolisolle kuuluvat oikeudet. Tällainen etujen saavuttaminen kiertoteitse tuo mukanaan ylimääräistä byrokratiaa hakemusmenettelyin, ja tuo yhteiskunnalle ylimääräisiä kustannuksia. Avioliiton muuttaminen tasa-arvoiseksi yksinkertaistaisi käytäntöjä ja näin vähentäisi byrokratiaa. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

Aloitteessa mainitut tavoitteet, tai ainakin osa niistä, voitaisiin saavuttaa myös lakia rekisteröidystä parisuhteesta muuttamalla. Tällöin parisuhdemuotojen luokittelu kuitenkin jatkuisi, ja eriarvoisuutta aiheuttava nimike rekisteröity parisuhde säilyisi. Tavoitteena onkin, että rekisteröity parisuhde –nimeke poistettaisiin kokonaan, sillä se kertoo siviilisäädyn lisäksi myös henkilön seksuaalisen suuntautumisen. Siviilisäätö, ja siten myös seksuaalinen suuntautuminen, käy ilmi monista eri rekistereistä ja siviilisäätö pitää myös täyttää esimerkiksi työpaikkahakemukseen. Hakemuksia tai kyselyitä täyttäessään tulee seksuaalivähemmistöön kuuluvan henkilön usein mainostettua epäsuorasti myös seksuaalista suuntautumistaan. Tämä taas voi johtaa tilanteisiin, joissa homoseksuaalia syrjitään seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (Tasa-arvoinen Suomi ry 2013.)

On tärkeää huomioida, että kansalaisaloitteen tarkoitus ei ole, toisin kuin yleisesti luullaan, antaa samaa sukupuolta oleville pareille mahdollisuutta kirkkohäihin. Jokaisella uskontokunnalla olisi edelleen oikeus vihkiä tai olla vihkimättä samaa sukupuolta olevia pareja. Lain muuttaminen ei myöskään tarkoita perinteisen avioliittoinstituution kyseenalaistamista, sillä avioliittolakia on muutettu useasti

aiemminkin yhteiskunnan tarpeisiin sopivammaksi. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

4.3 Lakiehdotukset perusteluineen

Tasa-arvoisen avioliittolain säätämiseksi tulisi kansalaisaloitteen mukaan muuttaa vain kolme lakia. Suomen avioliittolainsäädäntö on nykyään kovin sukupuolineutraalia, joten pienillä oikeudellisilla muutoksilla saataisiin aikaan vaikuttava merkitys. (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

4.3.1 Muutokset avioliittolakiin

Kansalaisaloitteen tärkein muutosehdotus on avioliittolain muuttaminen siten, että kahden samaa sukupuolta olevan henkilön olisi mahdollista solmia keskenään avioliitto. Muutos toteutettaisiin siten, että avioliittolaissa ei viitattaisi enää kihlakumppanien sukupuoleen, vaan sanat ”nainen ja mies” korvattaisiin sanoilla ”kaksi henkilöä”. Kansalaisaloitteen ehdotuksena on, että avioliittolain 1 § muutettaisiin eduskunnan päätöksellä seuraavasti:

”1 §

Kaksi henkilöä, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet.”

Avioliittolain 6 §:n mukaan voimassa oleva rekisteröity parisuhde on este avioliiton solmimiselle. Tätä ehdotetaan muutettavaksi niin, että rekisteröidyn parisuhteen voi joko ilmoitusmenettelyllä tai vihkimisellä muuttaa avioliitoksi. Näin ollen rekisteröity parisuhde ei olisi enää este avioliiton solmimiselle, parisuhdemuoto vain muuttuisi vihkimisen myötä. Avioliittolain 6 § ehdotetaan muutettavan seuraavasti:

”6 §

Kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa. Avioliittoon ei myöskään saa mennä se, jonka rekisteröity parisuhde on

voimassa, lukuun ottamatta tilanteita, joissa jo rekisteröity parisuhde muutetaan avioliitoksi.”

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan muutettavaksi myös avioliittolain kansainvälisyksityisoikeudellisia säännöksiä, eli avioliittolain 108 § ja 115 §. Tasa-arvoisen avioliittolain myötä myös henkilöillä, jotka eivät ole Suomen kansalaisia, olisi mahdollisuus virallistaa suhteensa Suomessa, jos se on sallittua siinä valtiossa, jonka kansalaisia he ovat tai jossa heillä on asuinpaikka. Oikeus parisuhteen rekisteröimiseen Suomen viranomaisten edessä on ollut suppeampi kuin oikeus avioliiton solmimiseen. Avioliittolain 115 §:n ”tasa-arvoistaminen” tarkoittaisi sitä, että myös muussa valtiossa solmitut samaa sukupuolta olevien avioliitot tunnustettaisiin Suomessa. Toisissa valtioissa rekisteröidyt parisuhteet pysyisivät rekisteröityinä parisuhteina myös Suomessa, ja saisivat rekisteröityyn parisuhteeseen kuuluvat oikeusvaikutukset. Myös ulkomailla parisuhteensa rekisteröineillä parisuhdekumppaneilla olisi oikeus ilmoitusmenettelyn kautta muuttaa rekisteröity parisuhteensa avioliitoksi. Avioliittolain 108 ja 115 § ehdotetaan muutettavan sukupuolineutraaleiksi seuraavasti:

”108 §

Kahden henkilön oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä määräytyy Suomen lain mukaan.

Jos henkilöt eivät kumpikaan ole Suomen kansalaisia eikä kummallakaan ole asuinpaikkaa Suomessa, heillä on oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä vain, jos avioliitto on sallittu Suomen lain mukaan ja jos kummallakin on oikeus solmia avioliitto sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka, tai sen valtion lain mukaan, jota jommassakummassa näistä valtioista on sovellettava avioliiton esteiden tutkintaan. Kihlakumppani on velvollinen esittämään hyväksyttävän selvityksen oikeudestaan solmia avioliitto vieraan valtion lain mukaan.

115 §

Avioliitto, johon sen osapuolet ovat menneet vieraassa valtiossa sen valtion viranomaisen edessä, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa avioliitto solmittiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa.” (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

4.3.2 Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain muutokset

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan, että Suomessa luovuttaisiin mahdollisuudesta rekisteröidä samaa sukupuolta olevien pariin parisuhde. Tasa-arvoisen avioliittolain myötä samaa sukupuolta olevilla pariskunnilla ei olisi enää tarvetta rekisteröidä parisuhdettaan, sillä he voisivat solmia avioliiton. Muutos ei kuitenkaan koskisi jo rekisteröityjä parisuhteita, vaan niihin sovellettaisiin jatkossakin rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain säännöksiä. Jo parisuhteensa rekisteröineet parisuhdekumppanit voisivat kuitenkin ilmoitusmenettelyllä tai vihkimisellä muuttaa rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi niin halutessaan. Jos pari haluaisi muuttaa rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi, tehtäisiin ilmoitus maistraattiin, ja parisuhde muuttuisi avioliitoksi sinä päivänä, kun ilmoitus saapuisi perille. Pariskunta voitaisiin myös vihkiä avioliittoon ilman esteiden tutkintaa. Laki rekisteröidystä parisuhteesta kumottaisiin lukuun ottamatta lain 1 §:ää, joka säätelisi rekisteröidyn parisuhteen muuttamista avioliitoksi. Kansalaisaloitteen ehdotuksen mukaisesti rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 2 §, 3 §, 4 §, 5 § ja 6 § kumotaisiin, ja lain 1 luvun otsikko ja 1 § muutettaisiin seuraavasti:

”1 luku

Rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi

1 §

Rekisteröity parisuhde on mahdollista muuttaa avioliitoksi parisuhdekumppanien yhteisellä ilmoituksella maistraattiin. Rekisteröity parisuhde muuttuu avioliitoksi ilmoituksen perille saapumispäivänä.

Avioliiton esteitä ei tutkita muutettaessa rekisteröity parisuhde avioliitoksi.” (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

4.3.3 Muutokset translakiin

Jos henkilö haluaa sukupuolensa vahvistettavan vastakkaiseksi sukupuoleksi kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmään merkitty, tulee hänen täyttää transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 1 §:n mukaiset vahvistamisedellytykset. Vahvistamisedellytykset ovat, että henkilön tulee olla täysi-ikäinen, Suomen kansalainen tai omata asuinpaikka Suomessa, eikä hän saa olla avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Lisäksi henkilön, joka haluaa vaihtaa sukupuoltaan tulee esittää lääketieteellinen selvitys siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen, ja että hän elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa, sekä siitä, että hänet on steriloitu tai että hän muusta syystä on lisääntymiskyvytön. (Translaki 2002). Avioliitto tai rekisteröity parisuhde ei ole kuitenkaan välttämätön este sukupuolen vahvistamiselle – jos henkilön aviopuoliso tai parisuhdekumppani antaa suostumuksensa maistraatille puolison sukupuolen vahvistamisesta, voi henkilö vaihtaa sukupuoltaan. Suostumusta edellytetään siksi, koska myös sukupuoltaan korjaavan henkilön puolison parisuhdemuoto muuttuu sukupuolen vahvistamisen myötä. Jos avioliitossa elävän puolison sukupuoli vahvistetaan toiseksi, muuttuu parisuhdemuoto kummallakin aviopuolisolla rekisteröidyksi parisuhteeksi, ja parisuhdekumppaneilla taas avioliitoksi. Tämä on koettu epäoikeudenmukaiseksi, sillä se pakottaa myös suostumuksen antaneen osapuolen vaihtamaan parisuhdemuotoaan. Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n 2 momenttia muutettaisiin, sillä tasa-arvoisen avioliittolain tultua voimaan rekisteröityjä parisuhteita ei olisi enää mahdollista solmia. Kun avioliitto olisi mahdollinen myös samaa sukupuolta oleville, ei parisuhdemuotoa voisi enää muuttaa avioliitosta rekisteröidyksi parisuhteeksi. Tapauksissa, joissa parisuhdekumppaneista toinen korjaisi sukupuoltaan, parisuhdemuoto muuttuisi kuitenkin aina avioliitoksi, sillä Suomessa ei ole mahdollista olla eri sukupuolta olevan kumppanin kanssa rekisteröidyssä parisuhteessa.

Transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 § 2 momentti muutetaan seuraavaan muotoon:

”2 §

Kun sukupuoleen kuuluminen 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa vahvistetaan, rekisteröity parisuhde muuttuu ilman eri toimenpidettä avioliitoksi.” (Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista 2013.)

5 TASA-ARVOISEN AVIOLIITTO-LAIN KÄSITTELY EDUSKUNNASSA JA VALTIONEUVOSTOSSA

5.1 Lakialoite tasa-arvoisesta avioliittolaista

Tasa-arvoista avioliittolakia on käsitelty eduskunnassa jo ennen siitä tehtyä kansalaisaloitettakin. Lakialoite avioliittolain muuttamisesta, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 1 luvun kumoamisesta sekä transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta (LA 2/2012 vp) luovutettiin eduskunnalle 8.2.2012. Lakialoitteen ensimmäinen allekirjoittaja ja siten myös tekijä on Suomen nykyinen pääministeri Alexander Stubb, ja lakialoitteen on kirjoittanut hänen lisäksi 75 muuta kansanedustajaa. Lakialoitteella oli täysin samat tavoitteet kuin kansalaisaloitteella; myös samaa sukupuolta olevat pariskunnat voisivat solmia avioliiton ja saisivat näin oikeuden yhteiseen sukunimeen ja yhteisadoption. Lakialoitteessakin korostettiin, että uskonnollisilla yhdyskunnilla säilyisi oikeus päättää, keitä ne tulevat jatkossa vihkimään. Lakialoitteessa ehdotettiin myös, että tasa-arvoisen avioliittolain tultua voimaan parisuhteita ei enää voisi rekisteröidä, ja että lakia transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta muutettaisiin siten, ettei parisuhdemuoto enää muuttuisi toisen puolison vaihtaessa sukupuolta. Myös perustelut vastasivat kansalaisaloitteen perusteluita. (Lakialoite 2/2012 vp 2012.)

Avioliittolain muutosehdotukset olivat sana sanalta samat kuin kansalaisaloitteessa, paitsi lakialoitteessa ei ehdotettu muutettavaksi avioliittolain 6 §:ää. Lakialoitteessa ehdotettiin, että rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 1 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen kumottaisiin. Lakia transseksuaalisen sukupuolen vahvistamisesta muutettaisiin siten, että sen 2 §:n 2 ja 3 momentti kumottaisiin. (Lakialoite 2/2012 vp 2012.)

Kuvio 3. Lakialoitteen vaiheet eduskunnassa.

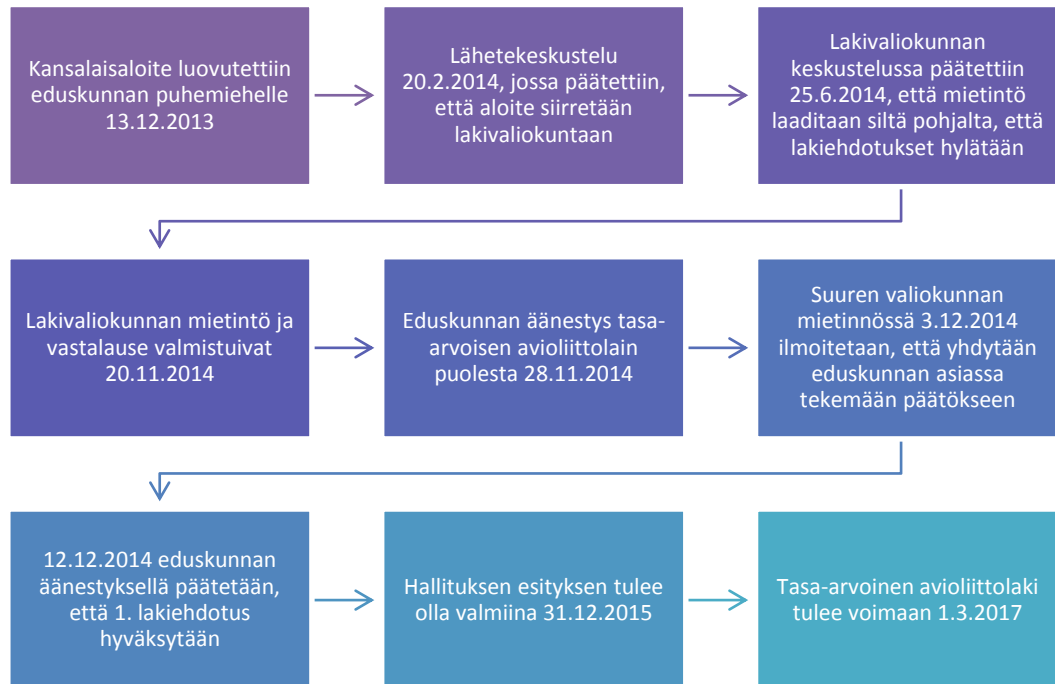
Kuvio 3 kuvaa lakialoitteen etenemistä eduskunnassa. Kun lakialoite oli luovutettu eduskunnalle, käsiteltiin sitä täysistunnossa 21.3.2012. Esittelypuheenvuoron piti tuolloinen Eurooppa- ja ulkomaankauppaministeri Alexander Stubb, ja mielteitä asiasta esitettiin myöhemmin puolesta ja vastaan. Aloitteen kannattajat perustelivat lakialoitetta muun muassa yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta ja ihmisoikeuskysymyksenä. Tasa-arvoista avioliittolakia vastustavat, tässä keskustelussa tätä ryhmää edustivat ainoastaan Kristillisdemokraatit ja Perussuomalaiset, perustelivat vastustustaan muun muassa sillä, että lapsella on oikeus isään ja äitiin sekä Raamatun teksteillä. Lähetekeskustelussa päätettiin, että asia lähetetään lakivaliokuntaan. (Eduskunta 2012.)

Lakialoitteen kohtalo ratkesi lakivaliokunnan kokouksessa 27.2.2013, jolloin läsnä oli 17 jäsentä. Kokouksessa keskusteltiin siitä, otetaanko lakialoite lakivaliokunnan käsittelyyn. Jani Toivola (vihr.) ehdotti, että lakivaliokunta ryhtyisi käsittelemään aloitetta ja Peter Östman (kd.) ehdotti, että aloitetta ei ryhdyttäisi käsittelemään lakivaliokunnassa. Asiasta äänestettiin, ja äänin 9-8 lakivaliokunta päätti, että lakivaliokunta ei ota tasa-arvoista avioliittolakia koskevaa lakialoitetta käsittelemään. (Lakivaliokunta 2013.)

5.2 Kansalaisaloitteen matka eduskunnassa

Kansalaisaloite avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta keräsi kannatusilmoituksia 19.3.2013 – 19.9.2013 välisenä aikana, ja se luovutettiin eduskunnan puhemiehelle 13.12.2013. Eduskuntaan saapumisen jälkeen kansalaisaloitteesta on keskusteltu, äänestetty ja aloitetta on käsitelty niin lakivaliokunnassa kuin suuressa valiokunnassakin kuten kuvio 4 näkee. Tasa-arvoinen avioliitto-

laki on jakanut mielipiteitä ja aiheuttanut keskustelua niin kansalaisten keskuudessa kuin eduskunnassakin.

Kuvio 4. Kansalaisaloitteen kulku eduskunnassa.

Ensimmäinen lähetekeskustelu tasa-arvoisesta avioliittolaista kansalaisaloitteen pohjalta pidettiin eduskunnassa 20.2.2014. Keskustelun aloittivat kansalaisaloitetta vastustavat kansanedustajat. Perussuomalaisten kansanedustajat Mika Niikko ja Pentti Oinonen perustelivat vastustustaan muun muassa sillä, että aloitetta tasa-arvoisesta avioliittolaista perustellaan kestävämmillä perusteilla ja sillä, että avioliiton merkitys ja sen asema heikkenee, mikäli myös samaa sukupuolta olevat pariskunnat voisivat solmia avioliiton. Kristillisdemokraattien edustaja Peter Östman totesi avioliiton olevan pohjimmiltaan instituutio, jonka tarkoituksena on lisääntyminen, ja tämä taas ei tule koskaan olemaan mahdollista samaa sukupuolta olevien pariin kesken. Kansalaisaloitteen kannattajista ensimmäisen puheenvuoron piti Vihreiden edustaja Oras Tynkkynen, joka totesi, että Suomenkin olisi jo aika siirtyä tasa-arvoiseen avioliittolakiin. Hänen mukaansa tasa-arvoinen avioliittolaki

ei olisi keneltäkään pois. Kannattajat muistuttivat lähetekeskustelussa myös, että enemmistö Suomen kansalaisista kannattaa tasa-arvoista avioliittolakia. Lähetekeskustelun lopuksi päätettiin, että asia siirretään käsiteltäväksi lakivaliokuntaan. (Eduskunta 2014a.)

Kansalaisaloite saapui lakivaliokuntaan 21.2.2014. Maaliskuusta toukokuuhun lakivaliokunnassa kuultiin kymmeniä asiantuntijoita sekä otettiin vastaan monia lausuntoja ja lisäselvityksiä eri tahoilta. 25.6.2014 päätettiin, että asiasta laaditaan lakivaliokunnan mietintö ja käytiin keskustelua siitä, miltä pohjalta mietintö valmistellaan. Asiasta äänestettiin, ja äänin 10-6 päätettiin, että mietintö valmistellaan siltä pohjalta, että lakiehdotukset hylätään. Marraskuussa 2014 käytiin lakivaliokunnassa keskustelua asiasta mietintöluonnoksen pohjalta. 20.11.2014 valmistui lakivaliokunnan mietintö, ja asia todettiin lakivaliokunnassa loppuun käsitellyksi. (Lakivaliokunta 2014.)

27.11.2014 kansalaisaloitetta käsiteltiin eduskunnan täysistunnossa lakivaliokunnan mietinnön pohjalta. Täysistunnossa esiteltiin lakivaliokunnan mietintö ja siihen sisältyvä vastalause, jonka jälkeen asiasta käytiin keskustelua niin puolesta kuin vastaanakin. 28.11.2014 oli kansalaisaloitteelle kenties merkittävin päivä, sillä silloin eduskunnassa äänestettiin, kannatetaanko tasa-arvoista avioliittolakia vai ei. Kansanedustajat äänestivät joko lakivaliokunnan ehdotusta lakiehdotusten hylkäämisestä ”jaa”, tai vastalauseen pohjalta 1. lakiehdotuksen (eli avioliittolain 1, 118 ja 115 §:en muuttamista sukupuolineutraaleiksi) hyväksymisestä ”ei”. Äänestystulos oli 105–92 tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Eduskunta siis hyväksyi avioliittolain 1, 108 ja 115 §:n muuttamisen sukupuolineutraaleiksi vastalauseen mukaisesti, sekä voimaantulosäännöksen, johtolauseen ja nimikkeen vastalauseen mukaisina. Eduskunta yhtyi lakivaliokunnan ehdotukseen 2. ja 3. lakiehdotuksen hylkäämisestä. Koska lakivaliokunnan ehdotusta ei hyväksytty muuttamattomana, asia lähetettiin suureen valiokuntaan. (Eduskunta 2014b.)

Asiasta äänestettiin suuressa valiokunnassa 3.12.2014, ja äänin 17-6 päätettiin, että suuri valiokunta yhtyy eduskunnan asiassa tekemään päätökseen. Eduskunnan täysistunnossa käytiin 10.12.2014 keskustelua asiasta suuren valiokunnan mietin-

nön pohjalta. 12.12.2014 keskustelua jatkettiin, ja lopuksi asiasta äänestettiin. 1. lakiehdotus hyväksyttiin äänin 101–90. Eduskunta yhtyi suuren valiokunnan ehdotukseen kansalaisaloitteeseen sisältyvien 2. ja 3. lakiehdotuksen hylkäämisestä. Myös vastalauseen mukainen lausumaehdotus hyväksyttiin äänin 104–46. Eduskunnan 19.12.2014 laatiman kirjelmän mukaisesti hallituksen on ryhdyttävä viivytyksettä valmistelemaan esitystä tasa-arvoisen avioliittolain edellyttämistä muutoksista tarvittaviin muihin lakeihin, ja antaa esitys eduskunnan käsiteltäväksi 31.12.2015 mennessä. Asian käsittely eduskunnassa päättyi. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö on allekirjoituksellaan 20.2.2015 vahvistanut lain avioliittolain muuttamisesta. Tasa-arvoinen avioliittolaki, ja hallituksen esityksen mukainen muu tasa-arvoisen avioliittolain johdosta muutettava lainsäädäntö, tulee voimaan 1.3.2015. (Eduskunta 2014c.)

5.2.1 Lakivaliokunnan mietintö

Eduskunta on lähettänyt 20.2.2014 lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi kansalaisaloitteen eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta. Valiokunnassa oli kuultavina monien eri viranomaisten ja järjestöjen edustajia, sekä muita erinäisiä asiantuntijoita. Lisäksi monet eri tahot, kuten Suomen Asianajajaliitto ja Valtiokonttori ovat antaneet lakivaliokunnalle kirjallisen lausunnon aiheesta. Lakivaliokunta järjesti 13.3.2014 kansanedustajille ja tiedotusvälineille julkisen kuulemisen, jossa kuultavina olivat kansalaisaloitteen tekijät. Lakivaliokunnan mietintö valmistui 20.11.2014 ja se sisälsi myös vastalauseen lausumaehdotuksineen. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Lakivaliokunnan mietintö käsittelee siis tasa-arvoista avioliittolakia jo edellä käsitellyn kansalaisaloitteen pohjalta. Kansalaisaloitteen tarkoituksena on sallia avioliitto myös samaa sukupuolta oleville pareille, jolloin myös samaa sukupuolta olevia pareja tulisi koskemaan nimilain säännökset yhteisestä sukunimestä ja adoptiolain säännökset avioparin oikeudesta adoptoida lapsi yhdessä. Ehdotetut muutokset lisääisivät yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Lakivaliokunnassa on kuultu kolmeen ryhmään kuuluvia asiantuntijoita – yhden ryhmän muodostivat kansalaisaloitetta kannattavat asiantuntijat, toisen ryhmän kansalaisaloitetta vastustavat asiantuntijat ja kolmannen ryhmän asiantuntijat, jotka eivät ottaneet kantaa kansalaisaloitteeseen puolesta eivätkä vastaan. Eniten mukana oli asiantuntijoita, jotka eivät ottaneet aloitteeseen kantaa, vaan arvioivat aloitteen tavoitteita ja lakiehdotuksia oman asiantuntijuutensa kannalta. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Aloitetta puoltaneet asiantuntijat katsoivat, että tasa-arvoinen avioliitto on yhdenvertaisuuskysymys. Nykyinen lainsäädäntö ei tuo kaikille samoja oikeuksia. Lisäksi nykyinen erottelu avioliittoon ja rekisteröityyn parisuhteeseen voi altistaa pariskunnan ja parin perheenjäsenet syrjinnälle ja epäasialliselle kohtelulle, sillä status rekisteröity parisuhde tuo henkilön seksuaalisen suuntautumisen julkiseksi. Tasa-arvoinen avioliittolaki lisäksi selkeyttäisi lainsäädäntöä sekä toisi myöhemmin säästöjä byrokratian vähentymisen johdosta. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Asiantuntijat, jotka vastustivat kansalaisaloitetta, perustelivat näkemyksiään uskonnollisilla arvokysymyksillä sekä perinteisellä avioliittokäsityksellä siitä, että avioliitto on vain naisen ja miehen välinen instituutio. Vastustajat katsoivat sukupuolineutraalin avioliiton heikentävän perinteisen avioliiton merkitystä ja sisältöä, sekä avioliiton menettävän erityisluonteensa. Mahdolliset muutokset vaikuttaisivat kaikkiin avioliittoihin ja heikentäisivät perheen asemaa yhteiskunnassa. Perusteluina kansalaisaloitteen vastustamiselle oli myös lapsen oikeuksien heikentyminen, sillä tasa-arvoisen avioliittolain myötä lapsella ei olisi enää oikeutta isään ja äitiin. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloite sisältää kolme lakiehdotusta – 1. lakiehdotus on se, että avioliittolakia muutettaisiin siten, että samaa sukupuolta olevat henkilöt voisivat solmia avioliiton, 2. lakiehdotus on, että rekisteröidystä parisuhteesta annettua lakia muutettaisiin niin, että rekisteröityjä parisuhteita ei olisi enää mahdollista solmia ja 3. lakiehdotus on, että transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia muutettaisiin siten, ettei avioliittoa voisi enää muuttaa rekisteröidyksi parisuh-

teeksi. Valiokuntakäsittelyssä on esitetty, että lakia rekisteröidystä parisuhteesta muutettaisiin niin, että rekisteröity parisuhde vastaisi oikeusvaikutuksiltaan paremmin avioliittoa. Tällöin rekisteröity parisuhde jäisi instituutiona omakseen, mutta parantaisi yhdenvertaisuutta. On myös ehdotettu, että avioliiton rinnalle tulisi niin sanottu pariliitto samaa sukupuolta oleville pariskunnille, joka olisi sisällyttään sama kuin avioliitto, mutta sillä olisi eri nimi. Lakivaliokunta on pitänyt kaikkia edellä mainittuja muutosehdotuksia lakiteknisesti mahdollisena, mutta valiokunnan mukaan ainakaan pariliittoa ei voida pitää varteenotettavana ratkaisuna lainsäädännön ja oikeustilan selkeyden kannalta. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Lakivaliokunnan mietinnössä on käsitelty kansalaisaloitteen lakiehdotuksia. Ehdotetut muutokset avioliittolakiin ovat suurimmaksi osaksi lakiteknisesti asianmukaisia. Lakivaliokunnan mietinnössä on kuitenkin ehdotettu, että avioliittolain 115 §:ssä käytettäisiin sanaa ”puoliso”, 1. lakiehdotuksen ”osapuoli” sijasta. Lakivaliokunta on mietinnössään huomauttanut, että kansalaisaloitteen mukaiset yksityiskohtaiset perustelut eivät koske kyseistä avioliittolain 115 §:ää. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Lakivaliokunnan mietinnön mukaan kansalaisaloitteen 2. lakiehdotuksen yleisperustelut ovat ristiriidassa itse lakiehdotuksen kanssa. Kansalaisaloitteen 2. lakiehdotuksessa ehdotetaan, että puoliset voisivat yhteisellä ilmoituksella maistraattiin muuttaa rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi. Ehdotuksen yleisperusteluiden mukaan taas rekisteröity parisuhde voitaisiin muuttaa avioliitoksi myös vihkimismenettelyllä. Kysymys kuuluukin, jatkuisiko parisuhde automaattisesti oikeudellisenä instituutiona ilmoituksen jälkeen, vai lakkaisiko aiempi oikeussuhde (rekisteröity parisuhde) ja uusi oikeussuhde (avioliitto) syntyisi parisuhdemuodon vaihtamisen seurauksena? Parisuhteen osapuolten oikeussuojan kannalta olisi tärkeää, että oikeussuhde jatkuisi katkeamattomana, sillä oikeussuhteen katkeaminen voisi johtaa joihinkin oikeudenmenetyksiin, esimerkiksi oikeuteen saada perhe-eläkettä. Jos pariskunnalla ei ole ollut lapsia, ja toinen puolisoista kuolee, voi leski saada leskeneläkettä tietyin ehdoin. Ehdot ovat, että avioliitto tai rekisteröity parisuhde on solmittu ennen kuin leski on täyttänyt 50 vuotta ja edunjättäjä 65 vuotta, edun-

jättäjä on kuollut sen jälkeen kun leski on täyttänyt 50 vuotta, ja avioliitto on kestänyt vähintään viisi vuotta edunjättäjän kuolinpäivänä (Kansaneläkelaki 2007). Jos oikeussuhde ei jatkuisi automaattisesti, vaan katkeaisi parisuhdemuodon vaihtamisen myötä, laskettaisiin avioliiton kesto uuden oikeussuhteen alkamispäivästä. Jos toinen aviopuolisoista kuolisi siis alle viisi vuotta parisuhdemuodon vaihtamisen jälkeen, ei hänen leskellään olisi oikeutta leskeneläkkeeseen. Oikeussuhteen jatkuvuus ei käy ilmi ehdotetusta lakimuutoksesta eikä yksityiskohtaisista perusteluista. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

2. lakiehdotukseen sisältyy myös 2 momentti, jonka mukaan avioliiton esteitä ei tarvitsisi tutkia muutettaessa rekisteröity parisuhde avioliitoksi. Tämä ehdotus johtaisi siihen, että myös ulkomailla rekisteröidyt parisuhteet voitaisiin muuttaa avioliitoiksi ilmoitusmenettelyllä. Tilanne olisi ongelmallinen, sillä parisuhteen rekisteröinnin edellytykset sekä oikeudelliset vaikutukset vaihtelevat maittain. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan olisi selkeämpää, jos rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi koskisi vain Suomessa rekisteröityjä parisuhteita. Jos rekisteröidyn parisuhteen voisi muuttaa avioliitoksi vain ilmoitusmenettelyllä, ei siis kansalaisaloitteen perusteluissa mainitulla vihkimismenettelyllä, ja jos katsottaisiin että parisuhde jatkuisi automaattisesti oikeudellisena instituutiona, olisivat kansalaisaloitteen 1. lakiehdotuksen 6 §:n muutos ja 2. lakiehdotuksen 2 momentin muutokset tarpeettomia. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloitteen 2. lakiehdotukseen sisältyy myös rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 2-5 ja 6 §:n kumoaminen. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan tasarvoisen avioliittolain voimaantulon jälkeenkin voisi ilmaantua tilanteita, joissa tarvittaisiin säännöksiä esimerkiksi rekisteröidyn parisuhteen mitättömyydestä. Näin ollen näitä säännöksiä ei tulisi kumota. On myös katsottu, että lakiehdotuksesta puuttuu kokonaan siirtymäsäännökset, jotka voisivat olla vielä tarpeen vireillä olevia parisuhteen rekisteröintejä varten. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloitteen 3. lakiehdotus on sekin ristiriitainen perusteluidensa kanssa. Lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi transseksuaalin sukupuolen vahvis-

tamisesta annetun lain 2 §:n 2 momenttia siten, että toisen puolison sukupuolenvaihdoksen yhteydessä rekisteröity parisuhde muuttuisi automaattisesti avioliitoksi. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa oleva henkilö voi vaihtaa sukupuoltaan puolisonsa suostumuksella. Lakiehdotuksessa ei ole ehdotettu tätä 2 §:n 1 momenttia muutettavaksi, mutta yksityiskohtaisissa perusteluissa on mainittu, että sukupuoltaan vaihtavan henkilön puolison suostumusta ei enää tarvittaisi sukupuolen vaihtamisen mahdollistamiseksi. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloitteessa on ehdotettu muutettavaksi vain avioliittolakia, lakia rekisteröidystä parisuhteesta ja lakia transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta. Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin käynyt ilmi, että tasa-arvoisen avioliiton mahdollistamisella olisi heijastusvaikutuksia myös muihin lakeihin. Lakivaliokunta onkin mietinnössään tuonut esiin myös mahdollisia muuhun lainsäädäntöön tulevia muutoksia:

Niin sanottua pohjoismaista avioliittokonventiota (SopS 20/1931), joka sisältää joitakin avioliittoon liittyviä kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä, sovelletaan vain eri sukupuolta oleviin pareihin. Lakivaliokunnan mukaan tästä olisi syytä säätää erikseen. Kansalaisaloitteessa myös mainitaan, että isyyslakiin ei tarvitsisi tehdä muutoksia tasa-arvoisen avioliittolain mahdollistamiseksi. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan tulisi kuitenkin täsmentää isyyslain 2 §:ää, jonka mukaan avioliiton aikana syntyneen lapsen isä on automaattisesti äidin aviomies. Lakia muutettaisiin siten, että isyyslain 2 §:ää ei sovellettaisi silloin, kun lapsi syntyi kahden miehen väliseen avioliittoon. Suomen nykyisessä lainsäädännössä on säännöksiä, jotka ovat sidoksissa tiettyyn sukupuoleen. Tällainen säännös on esimerkiksi uskonnonvapauslain (453/2003) 3 §:n 2 momentti, jonka mukaan lapsen äiti voi yksin päättää lapsen liittymisestä tiettyyn uskonnolliseen yhdyskuntaan, elleivät vanhemmat yhdessä pääse asiasta sopuun. Kotikuntalain (201/1994) 6 a §:n 2 momentin mukaan Suomen kansalaisen, joka on esimerkiksi asunut ulkomailla, eikä hänellä ole kotikuntaa Suomessa, kotikunta määräytyy ensin äidin, sitten isän ja viimeiseksi puolison kotikunnan mukaan. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n 3 momentin mukaan edellä mainittuja säännöksiä ei so-

velleta rekisteröidyn parisuhteen osapuoleen, joka on adoptoinut puolisonsa lapsen. Mikäli rekisteröidyssä parisuhteessa tulisi tilanne, jossa pitäisi soveltaa joko uskonnonvapauslain 3 §:ää tai kotikuntalain 6 a §:ää, valinta kahden isän tai äidin välillä säännöstä sovellettaisiin tarkastelemalla, kumman juridinen vanhemmuus on kestänyt pidempään. Yhteisadoption tullessa voimaan, juridinen vanhemmuus olisi kestänyt kummankin puolison välillä yhtä pitkään, eikä ratkaisua voisi soveltaa. Näin ollen lainsäädäntöä tulisi tältä osin muuttaa. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Myös säännökset vanhempainvapaasta tulisi ottaa tarkasteluun, sillä nykyisin vanhempain- ja perhevapaat määräytyvät eri tavalla riippuen siitä, onko lapsi adoptoitu rekisteröityyn parisuhteeseen vai avioliittoon. Kun lapsi adoptoidaan avioliittoon, koskevat vanhempia samat etuudet kuin biologisia vanhempia, eroten siten, että adoption johdosta ei voi saada äitiysrahaa. Vanhempainpajakausi on kuitenkin pidennetty adoptiotapauksissa. Vanhempainrahakausi on 200 arkipäivää tai 234 arkipäivää lapsen syntymästä. Adoptoidun lapsen tulee olla alle 7-vuotias, jotta vanhempainrahaa maksetaan. Kun lapsi adoptoidaan rekisteröidyssä parisuhteessa perheen sisäisen adoption kautta, lapsen tulee olla alle vuoden ikäinen, jotta adoptiovanhempi on oikeutettu ottovanhemman vanhempainrahaan (Arajärvi 2011, 131). Tarveharkintaisiin etuuksiin saattaisi myös tulla muutoksia, sillä tarveharkintaiset etuudet määräytyvät osittain myös avoliiton perusteella. Tällä hetkellä samaa sukupuolta olevien ja yhdessä asuvien henkilöiden parisuhdetta ei kaikissa tilanteissa rinnasteta avioliitonomaiseen suhteeseen eli avioliittoon. Sosiaali- ja verolainsäädännössä on säännöksiä, joiden mukaan avoliitto koskee vain miehen ja naisen välistä suhdetta. Mikäli samaa sukupuolta olevien avioliitto mahdollistettaisiin, tulisi tarkastella, pitäisikö myös kahden samaa sukupuolta olevan ja yhdessä asuvan parisuhdetta pitää avoliittona. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Suurta keskustelua on herättänyt uskonnollisten yhdyskuntien oikeus määrätä kirkollisen vihkimisen ehdoista ja muodosta. Kansalaisaloitteessa ei kuitenkaan ehdoteta, että samaa sukupuolta oleville henkilöille mahdollistettaisiin kirkkohäät. Vihkiminen onkin uskonnolliselle yhdyskunnalle oikeus, ei velvollisuus. Kaikki

uskonnolliset yhdyskunnat saisivat siis jatkossakin itse määrätä, vihkivätkö he samaa sukupuolta olevia pareja. Uskonnollisista yhdyskunnista korostetaan, että niiden tulee uskonnonvapauden periaatteen nojalla voida pitäytyä perinteisessä avioliittokäsityksessä, joka vastaa heidän omaa vakaumustaan, ja näin ollen heillä tulisi jatkossakin säilyä oikeus kieltäytyä vihkimästä samaa sukupuolta olevia pareja. Uskonnollisissa yhdyskunnissa pelätään, että muutoksen myötä niitä kohtaan esitettäisiin syrjintävaihteita niiden opetuksen, vakaumusten ja vihkimiskäytäntöjen vuoksi. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Uskonnolliset yhdyskunnat hoitavat kuitenkin viranomaistehtävää vihkimisessä, ja avioliiton esteet voidaan tutkia kirkon puolesta, mikäli toinen puolisoista kuuluu kirkkoon. Näin ollen uskonnollisille yhdyskunnille tulisi ainakin välillisiä vaikutuksia tasa-arvoisen avioliiton mahdollistamisesta. Valiokunta on saanut selvityksen, jonka mukaan evankelis-luterilaisella kirkolla olisi jatkossa kolme vaihtoehtoa; kirkko voisi jatkaa nykyisellä tavalla ja vihkiä vain eri sukupuolta olevia pareja, kirkko voisi jatkossa vihkiä myös samaa sukupuolta olevia pareja, tai kirkko luopuisi kokonaan vihkimisoikeudestaan ja vain siunaisi avioliitot jatkossa. Mikäli kirkko luopuisi vihkimisoikeudestaan, olisi muutos erityisen merkittävä. Tällöin kaikki avioliitot solmittaisiin siviilivihkimisellä ja esteiden tutkinta hoidettaisiin maistraatissa. Maistraattien työmäärä avioliittojen osalta tuplaantuisi. Myös kirkollisen siunauksen haluavat parit joutuisivat siis ensin solmimaan avioliiton siviilivihkimisellä ja vasta sen jälkeen he saisivat kirkolta siunauksen avioliitolleen, eli ”kirkkohäät”. Tämä olisi niin merkitykseltään kuin vaikutuksiltaan huomattava muutos. Vaikka kansalaisaloitteessa ei uskonnollisilta yhdyskunnilta pyydetä mahdollisuutta samaa sukupuolta olevien parien vihkimiseen, saattaa muutoksen myötä ulkopuolelta tulevat paineet aiheuttaa vihkimiskäytäntöjen muutoksia myös uskonnollisissa yhdyskunnissa. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloitteen mukaan avioliiton tasa-arvoistaminen ei aiheuttaisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Aloitteessa onkin katsottu, että käytäntöjen muuttaminen toisi pitkällä aikavälillä säästöjä, sillä byrokratia vähentyisi vain yhden instituution myötä. Myöskään viranomaisten toimintaan ei muutoksella olisi merkittäviä

vaikutuksia, ja tarkoitus olisikin tasa-arvoisen avioliiton selkeyttävän viranomaiskäytäntöjä. Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan muutokset aiheuttaisivat kuitenkin merkittäviä muutoksia ainakin väestötietojärjestelmään. Väestörekisterikeskuksesta on arvioitu, että muutoksista aiheutuu noin 170 000 euron kustannukset, ja näitä kustannuksia ei ole määrärahoissa huomioitu. Aikaa muutosten tekemiselle Väestörekisterikeskus on arvioinut tarvittavan vuoden 2015 loppuun asti. Myös Kelan, Verohallinnon ja Kevan asiakastietojärjestelmiin tulisi tehdä tietojärjestelmämuutoksia. Taulukko 3:ssa on muutoksista aiheutuvat arvioidut kustannukset ja tarvittavat määräajat viranomaisittain. Mikäli uskonnolliset yhdyskunnat luopuisivat vihkimisoikeudestaan, lisääntyisi maistraattien työmäärä ja siten myös kustannukset. Uusia kustannuksia syntyisi myös, mikäli katsotaan tarpeelliseksi tehdä myös muuhun kuin kansalaisaloitteessa ehdotettuun lainsäädäntöön muutoksia. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Taulukko 3. Viranomaisille muutoksista aiheutuvat kustannukset.

	Kustannusarvio euroina	Tarvittava aika
Väestörekisterikeskus	170 000	vuoden 2015 loppuun
Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö	Muutokset voidaan hoitaa osana normaaleja ylläpito- ja kehittämiskustannuksia	
Eläketurvakeskus	”muutamia kymmeniä tuhansia”	ei arviota
Keva	30 000	6 kuukautta
Verohallinto	52 000	5 kuukautta
Kela	147 000	

Lakivaliokunta on mietinnössään katsonut, ettei se kannata kansalaisaloitteessa ehdotettujen lakimuutosten hyväksymistä. Syiksi kantaansa lakivaliokunta on muun muassa lausunut sen, että rekisteröity parisuhde tuottaa jo lähes kaikki samat vaikutukset kuin avioliiton solmiminen. Ylipäänsä se, että rekisteröity parisuhde on tunnustettu ja näin ollen samaa sukupuolta oleville pareille on luotu avioliittoa lähellä oleva instituutio, on ollut yhdenvertaisuuden kannalta suuri askel. Perustuslakivaliokunnassa on jo vuonna 2011 katsottu, että nykyinen erottelu avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen välillä ei ole Suomen perustuslain vastainen, ja että Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntöjen mukaan jäsenvaltioilla ei ole velvollisuutta säätää samaa sukupuolta olevien avioliittoa. Lainsäädäntöä ei ole siis tarpeellista muuttaa perus- ja ihmisoikeuksien vastaisena. Lakivaliokunnassa on katsottu, että avioliitto on vanha ja perinteinen perheoikeudellinen instituutio ja perhemuoto, ja sen mahdollistaminen samaa sukupuolta oleville pareille johtaisi perinteisen avioliittokäsityksen sisällön ja merkityksen muuttumiseen. Mietinnössä on katsottu, että kansalaisaloitteessa ehdotetut muutokset voitaisiin saavuttaa myös muuttamalla lakia rekisteröidystä parisuhteesta, ja avioliitto säilyisi näin perinteisenä, naisen ja miehen välisenä liittona. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloitteen lakiehdotukset mahdollistaisivat myös sen, että samaa sukupuolta olevilla puolisoilla olisi myös oikeus yhteiseen adoptioon sekä oikeus ottaa toisen puolison nimi. Lakia rekisteröidystä parisuhteesta käsitellessään vuonna 2001 lakivaliokunta katsoi, ettei nimilain säännöksiä puolisoitten yhteisestä sukunimestä tule soveltaa rekisteröityyn parisuhteeseen. Perusteluiksi tälle mainittiin se, että sukunimen pysyvyys on nimilain vahva pääperiaate, ja tämän vuoksi yhteinen sukunimi tulisi mahdollistaa vain aviopuolisoille. Lakivaliokunta on kuitenkin nyt kyseessä olevassa mietinnössään todennut, että yhteisen sukunimen mahdollistaminen parisuhdekumppaneille olisi toteutettavissa muuttamalla lakia rekisteröidystä parisuhteesta. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Lakivaliokunta on mietinnössään todennut, että samaa sukupuolta oleville parisuhdekumppaneille on vuonna 2009 annettu mahdollisuus adoptoida toisen parisuhdekumppanin lapsi. Eroa adoptio-oikeudessa aviopuolisoiden ja parisuhdekumppanien välillä on siten jo kavennettu. Perheen sisäinen adoptio mahdollisti sen, että lapsi voi saada juridisiksi vanhemmikseen joko kaksi äitiä tai kaksi isää. Lapsen tosiasiallinen elämäntilanne ei muutu perheen sisäisen adoption johdosta, mutta sen mahdollistamisella parannettiin rekisteröidyn parin perheessä asuvan lapsen asemaa huolto-, elatus- ja perintöoikeudellisessa suhteessa. Yhteisadoption salliminen samaa sukupuolta oleville pareille sen sijaan tarkoittaisi sitä, että adoptoitavan lapsen tosiasiallinen elämäntilanne muuttuisi. Perheen sisäinen adoptio ja parisuhdekumppanien yhteisadoptio ovat siis merkittävästi erilaiset, ja sen takia yhteisadoptio-oikeutta tulisi arvioida erityisesti lapsen edun kannalta. Yhteisadoptio ei käytännössä lisää samaa sukupuolta olevien parien mahdollisuuksia saada lapsia, sillä kansainvälisessä adoptiossa lähtömaat eivät useinkaan luovuta adoptiolapsia samaa sukupuolta oleville pareille. Adoptiolapsien määrä on myös vähäinen verrattuna adoptionhakijoihin; jokaista adoptiolasta kohden on suunnilleen viisi adoptiota haluavaa perhettä. On myös noussut huoli siitä, että myös heteroparien adoptiomahdollisuudet heikentyisivät, jos yhteisadoptio sallittaisiin myös samaa sukupuolta oleville pareille. Venäjä on vuonna 2013 säätänyt lain, joka kielittää lasten adoptoinnin maihin, jotka sallivat samaa sukupuolta olevien avioliitot. Tästä syystä Venäjältä ei enää adoptoida Ruotsiin lainkaan lapsia. Edellä mainituista syistä lakivaliokunta katsoo, että nykyinen avioliittolaki ja adoptiolaki luovat yhdessä hyvän kokonaisuuden, ja että yhteisadoptio-oikeutta ei tulisi laajentaa koskemaan samaa sukupuolta olevia pareja. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Lakivaliokunta huomauttaa, että kansalaisaloitteeseen sisältyviä lakiehdotuksia ei voisi sellaisenaan toteuttaa, vaan niitä tulisi vielä lakiteknisesti valmistella. Myös mahdolliset muuhun lainsäädäntöön tulevat muutokset tulisi valmistella. Muutosten voimaantulossa tulisi ottaa myös huomioon tietojärjestelmien uusimiseen tarvittavat määrärahat ja uusimiseen menevä aika. Lakivaliokunta myös huomauttaa mietinnössään, että ennen näin merkityksellisten perheoikeudellisten säännösten

muuttamista tulisi asiantuntijatahon laatia lapsivaikutusten arviointi. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Edellä mainituista syistä lakivaliokunta on 20.11.2014 ehdottanut, että kansalaisaloitteeseen sisältyneet lakiehdotukset tulisi hylätä.

5.2.2 Vastalause

Lakivaliokunnan mietintöön sisältyi myös vastalause ja vastalauseen lausumaehdotus. Vastalauseen tekijät eivät kannattaneet lakivaliokunnan mietinnön päätösehdotusta tasa-arvoisen avioliittolain hylkäämisestä. Tasa-arvoista avioliittolakia puolusteltiin vastalauseessa muun muassa sillä, että nykyinen käytäntö on perustuslain 6 §:n vastainen. Nykyinen käytäntö asettaa parit eriarvoiseen asemaan seksuaalisen suuntautumisen perusteella, joten perustuslain 6 §:n takaama yhdenvertaisuus ei toteudu. Vastalauseessa ehdotetaan, että avioliittolakia muutettaisiin kansalaisaloitteessa ehdotetulla tavalla siten, että avioliiton voisivat solmia myös samaa sukupuolta olevat pariskunnat. Vastalauseeseen sisältyvässä lausumaehdotuksessa edellytetään, että valtioneuvosto ryhtyisi valmistelemaan tasa-arvoisen avioliittolain edellyttämiä muutoksia muuhun lainsäädäntöön. Vastalauseessa ehdotetaan, että tasa-arvoinen avioliittolaki ja muut sitä koskevat muutokset lainsäädäntöön tulisivat voimaan 1.3.2017. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa on lausuttu, että Suomi on ollut monessa suhteessa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edelläkävijämaa. Nykyinen käytäntö ei kuitenkaan ole yhdenvertainen eikä tasa-arvoinen, sillä henkilöt asetetaan eriarvoiseen asemaan sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella. ILGA-Europe on julkaissut vuonna 2014 tutkimuksen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudellisesta asemasta Euroopan maissa. Suomen sijoitus on tippunut sijalle 17 Euroopan 49 maasta, sillä muut Euroopan maat ovat kehittäneet lainsäädäntöään yhdenvertaisempaan suuntaan. Suomi on menettämässä statuksensa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edelläkävijänä. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa tasa-arvoinen avioliitto nähdään perusoikeuskysymyksenä, ja tällä hetkellä perustuslain 6 §:n mukainen yhdenvertaisuusperiaate ei toteudu. Perus-

tuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan tulee turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Professori Veli-Pekka Viljanen onkin lausunnossaan todennut, että perusoikeuksien merkitys ei rajaudu vain perusoikeuksien loukkauksen estämiseen, vaan niiden tosiasialliseen toteutumiseen, mikä voi edellyttää myös positiivisia toimenpiteitä julkiselta vallalta perusoikeuksien tosiasialliseksi toteutumiseksi. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että pelkkä syrjinnän kieltäminen lainsäädännössä ei ole riittävää, vaan syrjintää tulee myös aktiivisesti torjua. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseen mukaan tasa-arvoinen avioliitto edistäisi yhdenvertaisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa. Vielä nykypäivänäkin seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt kohtaavat syrjintää ja kiusaamista. Kielteiset asenteet vahingoittavat erityisesti nuoria seksuaalivähemmistöjen edustajia, ja heidän riskinsä saada masennus- ja ahdistusoireita, sekä tehdä itsemurha onkin suurempi kuin heteroseksuaaleilla nuorilla. Tämä kohonnut riski voi johtua siitä, että nuori kokee identiteettinsä olevan enemmistöstä poikkeava, sekä siitä, että häntä syrjitään hänen homoseksuaalisuutensa takia. Tasa-arvoinen avioliittolaki edistäisi käsitystä siitä, että kaikki ihmiset ovat yhtä arvokkaita ja tasavertaisia lain edessä riippumatta henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta. Tasa-arvoinen avioliittolaki takaisi myös sen, että haaveita avioliitosta ja perheen perustamisesta ei tarvitsisi hylätä seksuaalisen suuntautumisen vuoksi. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Mitä lakimuutoksesta aiheutuviin taloudellisiin kustannuksiin tulee, vastalauseessa arvioidaan niiden jäävän merkityksiltään vähäisiksi, ottaen huomioon sen, kuinka suuri on lakimuutoksen yhteiskunnallinen painoarvo (ks. edellä taulukko 3. Viranomaisille muutoksista aiheutuneet kustannukset). Muita taloudellisia vaikutuksia voi tulla esiin vielä lausumaehdotuksessa pyydetyn hallituksen esityksen yhteydessä. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa pyydetään perustelemaan, mikäli avioliittolain muutosta ei hyväksytä, miksi samaa sukupuolta olevilta pareilta kielletään oikeus solmia avioliitto. Hylkääminen ei millään muotoa edistäisi ihmisten hyvinvointia, minkä taas pitäisi

olla yhteiskunnan tavoite. Lisäksi suurin osa Suomen kansalaisista kannattaa tasa-arvoista avioliittolakia. Vastalauseessa on katsottu, että nykyiselle syrjivälle, lainsäädännölle ei voida enää katsoa olevan minkäänlaisia hyväksyttäviä perusteita. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa perustellaan myös syitä, miksi yhteisadoptio tulisi mahdollistaa myös samaa sukupuolta oleville pareille. Ensinnäkin, tutkimustiedon mukaan vanhempien sukupuolella ei ole merkitystä lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. Toisekseen, niin nykyllä lainsäädännössä, kuin tasa-arvoisen avioliittolainkin myötä, lapsen etu tulisi olemaan adoptioharkinnassa aina etusijalla. Adoptiota edeltää pitkä prosessi, jossa tulevat vanhemmat arvioidaan perusteellisesti. Näin olisi myös jatkossa. Ei ole syytä olettaa, etteikö tapauskohtainen harkinta turvaisi lapsen etua silloinkin, kun adoptiota hakevat vanhemmat olisivat samaa sukupuolta. Nykyllä lainsäädännössä vain aviopuolisot ovat oikeutettuja yhteisadoptioon, mutta on mahdollista hakea adoptiota myös yksin. Rekisteröidyssä parisuhteessa oleva voi hakea adoptiota yksin, jos hänen parisuhdekumppaninsa antaa siihen suostumuksensa. Tällaisessa tilanteessa lapsella olisi kuitenkin tosiasiallisesti kaksi vanhempaa, joista vain toinen olisi hänen huoltajansa. Perheen sisäisen adoption kautta voi kuitenkin myös toinen parisuhdekumppaneista adoptoida puolisonsa lapsen. Tämä on kuitenkin pitkä ja byrokraattinen prosessi, ja olisikin yksinkertaisempaa ja lapsen edun mukaista, että hänen tosiasialliset vanhempansa saisivat adoptoida lapsen yhdessä, ja tulla hänen huoltajikseen samanaikaisesti. Tämä olisi lapsen edun mukaista myös siinä mielessä, että adoptioprosessin aikana molemmat lapsen tosiasialliset huoltajat arvioitaisiin. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa arvioidaan, että huoli siitä, että kansainväliset adoptiot vaikeutuisivat myös heteroparien osalta, on pieni. Venäjältä ei ole adoptoitu Ruotsiin lapsia tasa-arvoisen avioliittolain säätämisen jälkeen, mutta esimerkiksi Venäjän ja Ranskan välisiin adoptioihin tasa-arvoinen avioliittolaki ei ole vaikuttanut. Vastalauseessa katsotaankin, että Venäjän poliittisen pelin ei tulisi vaikuttaa Suomen perusoikeuskehitykseen. Muiden luovuttajamaiden osalta negatiiviset vaikutukset ovat erittäin epätodennäköisiä. Suomen ja luovuttajamaiden välillä voidaan tehdä

kahdenvälisiä sopimuksia, jotka rajoittavat adoption samaa sukupuolta oleville pareille. Näin sekä tulevat, että jo vireillä olevat adoptiot voitaisiin turvata, mikäli katsottaisiin tasa-arvoisen avioliiton uhkaavan myös heteroparien adoptiomahdollisuuksia. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artiklan mukaan ”lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin”. Lasta ei saa siis syrjiä hänen vanhempiansa ominaisuuksien vuoksi. Vastalauseessa tulkitaan asiaa niin, että sateenkaariperheen lapsella on oikeus päättää, milloin ja miten hän kertoo vanhempiansa parisuhteesta ja perheestään. Tällä hetkellä vanhempien parisuhdemuoto, ja siten myös seksuaalinen suuntautuminen, merkitään myös lasta koskeviin rekistereihin, ja tämä voi altistaa lapsen syrjinnälle. Tasa-arvoisen avioliittolain tullessa voimaan myös sateenkaariperheen vanhempien parisuhdemuodoksi kirjattaisiin avioliitto, ja näin ollen vanhempien seksuaalista suuntautumista ei näkisi lasta koskevista rekistereistä. Tasa-arvoinen avioliittolaki voisi tällä perusteella ennaltaehkäistä lapsen syrjintää ja epäasiallista kohtelua. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Tasa-arvoista avioliittolakia vastustavat tahot vetoavat usein lapsen etua koskevissa kysymyksissä siihen seikkaan, että lapsella on oikeus molempiin vanhempiin, eli isään ja äitiin, ja että tämä oikeus ei sateenkaariperheissä toteudu. Vastalauseeseen saaman selvityksen mukaan Suomessa asuu tällä hetkellä noin 10 000 lasta sateenkaariperheissä. Samaa sukupuolta olevat parit voivat toimia sijaisperheenä. Vuonna 2007 voimaan tulleen hedelmöityshoitolain mukaan hedelmöityshoitoja voidaan antaa aviopareille, avopareille, naispareille ja itsenäisille naisille. Lisäksi tämänhetkinen lainsäädäntö mahdollistaa perheen sisäisen adoption ja adoption yksinhakijalle. Nämä lait ovat turvaamassa lapsen etua. Tasa-arvoinen avioliittolaki pyrkii lapsen edun vahvistamiseen sekä juridisesti että luomalla syrjimätön yhteiskunta. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa korostetaan kansalaisaloitteen tavoin sitä, että tasa-arvoinen avioliittolaki ei tule muuttamaan uskonnollisten yhdyskuntien oikeuksia määrätä vihkimisen ehdoista. Uskonnolliset yhdyskunnat saisivat edelleen itse päättää, keitä ne vihkivät avioliittoon. Tasa-arvoisen avioliittolain tarkoitus on asettaa heteroparit ja homoparit juridisesti samaan asemaan keskenään, ei mahdollistaa kirkkohäitä samaa sukupuolta oleville pareille. Lakimuutoksilla ei ole tarkoitus puuttua kenenkään henkilökohtaiseen avioliittokäsitykseen. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Myös vastalauseen mukaan kaikki kansalaisaloitteessa ehdotetut lakimuutokset olisi mahdollista toteuttaa ilman lakitekniisiä ongelmia. Kyse on kuitenkin merkittävästä perheoikeudellisesta muutoksesta, joten tietyt yksityiskohdat vaativat perusteellisempaa valmistelua. Tasa-arvoinen avioliittolaki toisi muutoksia ainakin avioliittolakiin, lakiin rekisteröidystä parisuhteesta ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annettuun lakiin, ja se vaikuttaisi ainakin välillisesti sosiaali- ja perhelainsäädäntöön. Vastalauseen lausumaehdotus on, että tasa-arvoisen avioliittolain myötä muuhun lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista tehtäisiin myöhemmin hallituksen esitys, jotta muutostarpeet ehdittäisiin selvittää ja toteuttaa huolellisesti ennen lain voimaantuloa. Vastalauseen päätösehdotus on, että kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista hyväksytään, ja toteutetaan seuraavasti. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Avioliittolain 1 § 1 momentti muutettaisiin kansalaisaloitteessa ehdotetulla tavalla, eli sanat ”mies ja nainen” korvaisi ”kaksi henkilöä”. Tämä mahdollistaisi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön avioliiton solmimisen. Avioliittolain 6 §:n muutosta ehdotetaan poistettavaksi kokonaan. Muutettaessa rekisteröity parisuhde ilmoitusmenettelyllä avioliitoksi ei suoritettaisi uutta avioliiton esteiden tutkintaa, joten rekisteröidyn parisuhteen muuttaminen avioliitoksi on mahdollista avioliittolain 6 §:n sitä estämättä, ja pykälän muuttaminen on näin ollen tarpeetonta. Avioliittolain 108 § 1 ja 2 momentti muutettaisiin kansalaisaloitteessa esitetyllä tavalla, eli 1 momentissa sanat ”naisen ja miehen” korvattaisiin sanoilla ”kahden henkilön” ja 2 momentissa sanat ”nainen ja mies” sanalla ”henkilöt”. Tällä pyritään välttämään se, ettei Suomessa solmittu avioliitto jäisi täysin vaille oikeusvaiku-

tuksia. Avioliittolain 115 § ehdotetaan kansalaisaloitteessa muutettavaksi siten, että sanat ”nainen ja mies” korvaisi ”osapuolet”. Vastalauseessa esitetään, että sanat ”nainen ja mies” korvattaisiin sanalla ”puolisot” johdonmukaisuuden vuoksi. Muilta osin ulkomailla solmitun avioliiton tunnustamisedellytykset pysyisivät ennallaan. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseessa ehdotetaan, että kansalaisaloitteen 2. lakiehdotus, eli rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain kumoaminen, hylätään. Vastalauseessa esitetään, että hallitus valmistelisi esityksen, jossa rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain parisuhteen rekisteröimistä koskevat säännökset kumottaisiin, ja ettei uusia parisuhteita voisi enää tasa-arvoisen avioliittolain voimaantultua rekisteröidä. Muutoin laki rekisteröidystä parisuhteesta tulisi kuitenkin säilyttää, sillä lain soveltaminen voisi olla jatkossakin tarpeen. Vastalauseessa edellytetään, että hallitus valmistele myös esityksen siitä, ettei oikeussuhde katkea kun rekisteröity parisuhde muutetaan avioliitoksi. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Kansalaisaloitteen 3. lakiehdotusta, eli transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muutosehdotusta, ehdotetaan vastalauseessa hylättäväksi. Tarkoituksena kuitenkin on, että hallitus valmistele avioliittolain tuomat muutokset muihin lakeihin. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

Vastalauseen ehdotus siis on, että avioliittolakia tullaan muuttamaan edellä mainituin tavoin, ja että hallitus ryhtyisi valmistelemaan esitystä tasa-arvoisen avioliittolain edellyttämistä muutoksista tarvittaviin muihin lakeihin. (Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp 2014.)

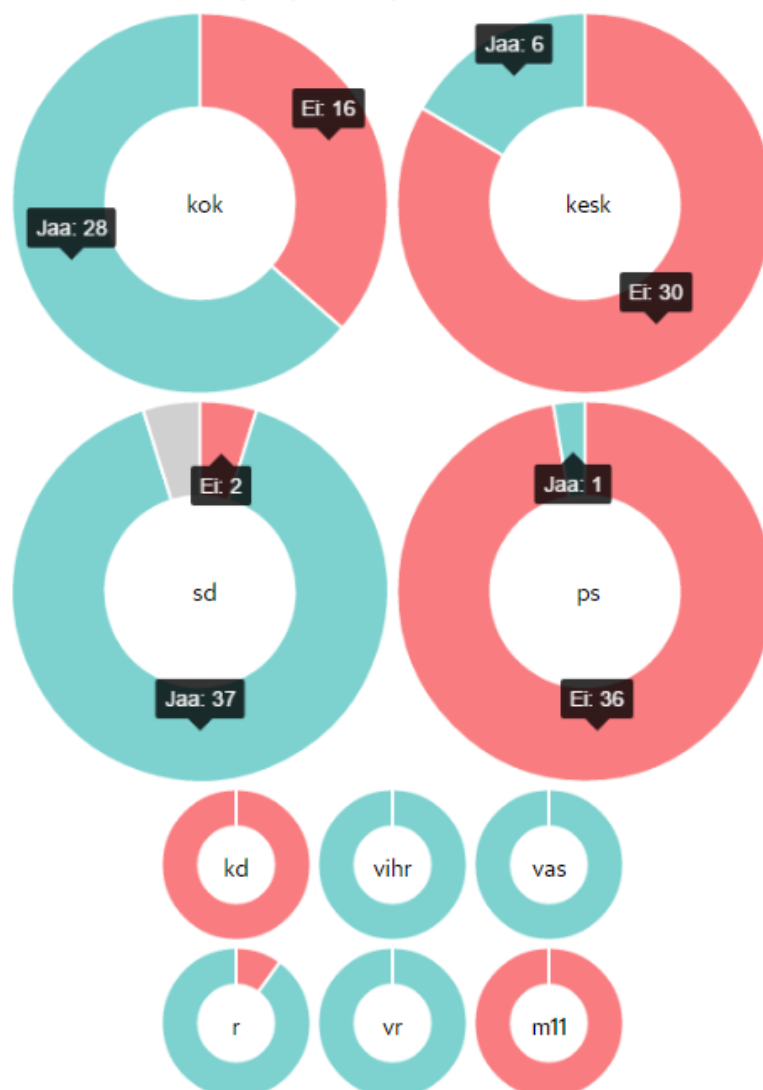
5.3 Puolueiden kannat tasa-arvoisesta avioliitolaista

28.11.2014 pidetty äänestys tasa-arvoisen avioliittolain kohtalosta jakoi eduskunnan lakia kannattaviin ja lakia vastustaviin kuvion 5 mukaisesti. Joidenkin puolueiden sisällä oli yhtenäinen kanta, ja joissakin puolueissa äänet jakautuivat huomattavasti. (Helsingin Sanomat 2014.)

Näin puolueet äänestivät tasa-arvoisesta avioliittolaista

Jaa tarkoittaa avioliittolain muutoksen hyväksymistä, ei hylkäämistä.

LÄHDE: EDUSKUNTA

Kuvio 5. Äänestysjakauma puolueittain.

Kokoomuksen puheenjohtaja Alexander Stubb on ollut tasa-arvoisen avioliittolain suuri puolestapuhuja. Päivää ennen eduskunnan äänestystä tasa-arvoisen avioliittolain hyväksymisestä, hän kirjoitti Kokoomuksen sivuille vetoomuksen tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Vetoomuksessaan Stubb kehotti tarkastelemaan tasa-arvoista avioliittolakia oikeudenmukaisuuden, suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon kannalta, ja korosti, ettei tasa-arvoinen avioliittolaki ole keneltäkään pois. Stubb myös muistutti, että asiat, joita nykyään pidetään itsestäänselvytenä, kuten

naisten äänioikeus, ovat myös aikanaan herättäneet suurta vastustusta. Kokoomuksen puoluekokouksessa on tehty päätös, että Kokoomus puolueena kannattaa tasa-arvoista avioliittolakia. Silti äänet eivät olleet kaikki lakimuutoksen puolesta, vaan 16 kansanedustajaa 44:stä äänesti lakimuutosta vastaan. Äänten jakautumista ei kuitenkaan nähty puolueessa ongelmana. ”Kokoomus kokoaa erilaisia ihmisiä yhteen, se on meidän voimamme ja vahvuutemme. Halusimme antaa jokaiselle oikeuden kuulla sydämensä ääntä”, tiivistä Kokoomuksen kansanedustaja Lenita Toivakka äänestyksen jälkeen. (Helsingin Sanomat 2014; Stubb 2014.)

Suomen sosiaalidemokraattinen puolue kannattaa tasa-arvoista avioliittoa ja yhteisadoption mahdollistamista myös samaa sukupuolta oleville pariskunnille. SDP:n äänet jakautuivat 37-2. Lisäksi kaksi SDP:n kansanedustajaa olivat äänestyksestä poissa. SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne on ottanut vahvasti kantaa tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Ennen äänestystä Rinne kehottikin tasa-arvoista avioliittolakia vastustavia ja vielä kantaansa empiviä ajattelemaan asiaa yhtä tärkeänä ihmisoikeuskysymyksenä kuin sananvapautta. (SDP 2015; Rinne 2014.)

Perussuomalaiset ovat olleet tiukasti tasa-arvoista avioliittolakia vastaan. Perussuomalaisen eduskuntaohjelmaan on kirjattu, että he eivät kannata avioliiton muutosta sukupuolineutraaliksi, eivätkä yhteisadoption samaa sukupuolta oleville pareille. He kannattavat vahvasti perinteistä avioliitonäkemyksestä, eivätkä näe asiaa ihmisoikeuskysymyksenä. Sukupuolineutraalin avioliiton vastustusta on usein perusteltu sillä, että lakimuutosten myötä lapselta riistettäisiin oikeus isään ja äitiin. Useasti on myös mainittu, että mikäli avioliiton solmijat voisivat olla tulevaisuudessa mies ja mies, tai nainen ja nainen, saattaisi myös muut avioliiton solmimisen esteet (alaikäisyys, sukulaissuhde ja aikaisemman avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen voimassaolo) olla muutoksen kohteena. Pelätään siis sitä, että tasa-arvoinen avioliittolaki olisi vain alkusoittoa, ja myöhemmin avioliittolakia muutettaisiin siten, että naimisiin saisivat mennä alaikäiset, sukulaiset, ja moniavioisuuskin tulisi mahdolliseksi. Perussuomalaisen puoluejohtaja Timo Soini edellyttikin, että puolue tulisi äänestämään tasa-arvoista avioliittolakia vastaan. Kansanedustaja Arja Juvonen kuitenkin päätti toisin; hän äänesti tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Avioliittolain muutos oli hänen mielestään niin suuri asia, ettei hän

pystynyt äänestämään puolueen näkemyksen mukaan. Perussuomalaisten äänet jakautuivat 36-1. (Helsingin Sanomat 2014; Soini 2014.)

Keskustan kansanedustajat äänestivät suurimmaksi osaksi lakimuutoksia vastaan. Keskustan puheenjohtaja Juha Sipiläkään ei kannattanut tasa-arvoista avioliittolakeja. Hänen mielestään nykyisiä puutteita ei tulisi korjata avioliittolain kautta. Keskustan perhelinjauksessa lausutaan, että perheiden erilaisuus ja monimuotoisuus tulisi huomioida päätöksissä, ja että perheiden erilaisuus onkin uutta tavallisuutta. Näin ollen onkin ristiriitaista, että äänet tasa-arvoisen avioliittolain hyväksymisestä jakaantuivat 30–6 lakimuutosta vastaan. (Helsingin Sanomat 2014; Keskusta 2015.)

Vasemmistoliiton edustajista jokainen äänesti tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Sukupuolineutraali avioliittolaki onkin kirjattu Vasemmistoliiton tavoiteohjelmaan 2010–2015. Vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäki kirjoitti äänestyspäivänä blogissaan, että päätös tasa-arvoisen avioliittolain kannattamisesta ei ollut vaikea, se oli itsestäänselvyys. (Vasemmistoliitto 2014; Arhinmäki 2014.)

Vihreiden kansanedustajat äänestivät myöskin kaikki tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Vihreiden kansanedustaja Jani Toivola on antanut kasvot tasa-arvoiselle avioliittolaille ja ollut mukana valmistelemassa lakivaliokunnan mietinnön vastauslausetta. Tasa-arvoinen avioliittolaki olikin merkittävä osa Toivolan vaalikampanjaa vuonna 2011. Sukupuolineutraali avioliitto ja sen mukanaan tuoma oikeus yhteisadoptioon oli yksi suurista tavoitteista Vihreiden puolueohjelmassa vuosina 2011–2014. Tässä tavoitteessa onnistuttiin, ja seuraavalle vaalikaudelle Vihreät suunnittelevat nyt kumottua translain uudistusta. (Vihreät 2010; Vihreät 2015.)

Ruotsalaisesta kansanpuolueesta kaksi äänesti tasa-arvoista avioliittolakeja vastaan ja kahdeksan sen puolesta. RKP:n kansanedustajat eivät ole olleet kovin aktiivisia asian tiimoilta, eivät puolesta eivätkä vastaan. RKP:llä ei ole virallista kantaa tasa-arvoiseen avioliittolakiin liittyen. (Helsingin Sanomat 2014.)

Kaikki Kristillisdemokraattien kansanedustajat äänestivät arvattavasti tasa-arvoista avioliittolakeja vastaan. Kristillisdemokraatit haluavat säilyttää avioliiton

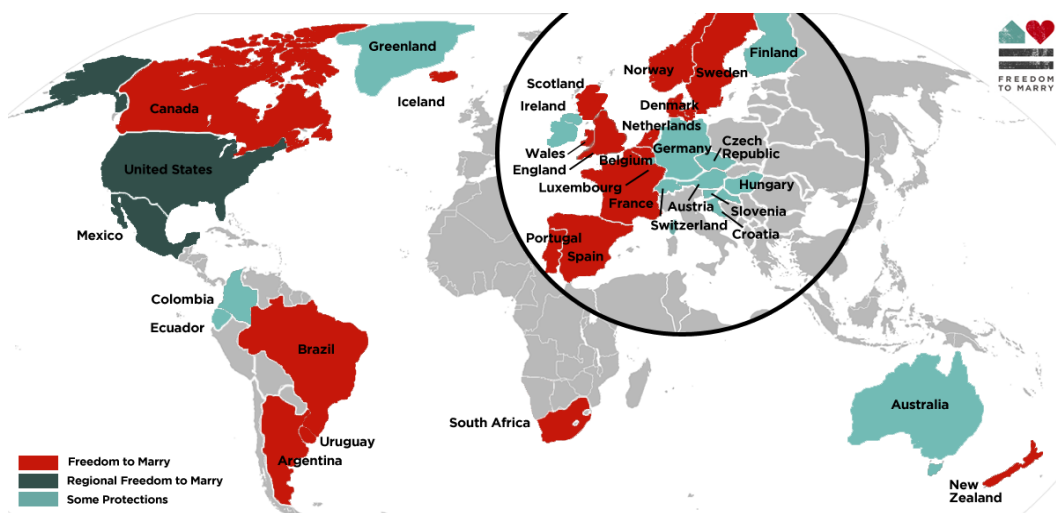
naisen ja miehen välisenä liittona. Yhteisadoptiota ei haluta mahdollistaa samaa sukupuolta oleville pareille, sillä adoptiossa on kyse lapsen oikeudesta turvallisten vanhempien, äidin ja isän hoivaan, ei aikuisen oikeudesta lapseen. Tasa-arvoista avioliittolakia vastustavat tulkitsevat Raamattua siten, että se kieltää homoseksuaalisuuden, ja perustelevat vastustustaan viittaamalla Raamattuun. Kristillisdemokraattien puheenjohtaja Päivi Räsänen on ollut homoseksuaalisuutta vastustavissa näkemyksissään erityisen ehdoton – Räsänen jopa uhkasi Kristillisdemokraattien eroavan hallituksesta, mikäli tasa-arvoinen avioliittolaki hyväksyttäisiin eduskunnassa. Hän ei kuitenkaan pitänyt lupaustaan. Kristillisdemokraatit ovat ilmaisseet huolensa myös siitä, että tasa-arvoisen avioliittolain myötä myös kirkko saattaa joutua muuttamaan vihkimiskäytäntöjään. (Kristillisdemokraatit 2015; Turun Sanomat 2014.)

Muutos 2011 –puolueen ainoa kansanedustaja James Hirvisaari äänesti tasa-arvoista avioliittolakia vastaan. Hirvisaari korosti täysistunnossa puheenvuorossaan, ettei hän syrji seksuaalivähemmistöjä, hän ei vain halua että avioliittoon kajoetaan. Hirvisaari oli sitä mieltä, että koska kyseessä on niin suuri asia, tulisi asiasta pitää kansanäänestys. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmästä kesällä 2011 erotetut Markus Mustajärvi ja Jyrki Yrttiaho perustivat erottamisensa jälkeen oman eduskuntaryhmän, joka sai nimekseen Vasenryhmä. Vasenryhmän kansanedustajaa äänestivät kummatkin avioliittolain muutoksen puolesta. (Helsingin Sanomat 2014; Eduskunta 2014.)

6 SUKUPUOLINEUTRAALI AVIOLIITTO MUUALLA MAAILMASSA

6.1 Tasa-arvoinen avioliittolaki maailmanlaajuisesti

Yhteensä 18 valtiota ympäri maailmaa ovat hyväksyneet lain tasa-arvoisesta avioliitosta. Euroopassa näitä maita on 12, ja ne ovat Alankomaat (laki hyväksytty 2001), Belgia (2003), Espanja (2005), Norja (2009), Ruotsi (2009), Portugali (2010), Islanti (2010), Tanska (2012), Ranska (2013), Iso-Britannia, pois lukien Pohjois-Irlanti, (2014), Luxemburg (2014) ja Suomi (2014). Suomikin on listalla, vaikka tasa-arvoinen avioliittolaki ei olekaan vielä lainvoimainen, mutta koska laki on kuitenkin jo eduskunnan ja presidentin hyväksymä. Myös Sloveniassa tasa-arvoisen avioliiton läpimeno on lähellä – Slovenian parlamentti on hyväksynyt lain 3.3.2015 ja se odottaa tällä hetkellä presidentin allekirjoitusta ja lopullista hyväksyntää. Alla olevasta kartasta (kuvio 6) näkyy selkeästi, miten mahdollisuus tasa-arvoiseen avioliittoon on jakautunut ympäri maailmaa. (Freedom to Marry 2015.)

Kuvio 6. Sukupuolineutraali avioliitto kartalla.

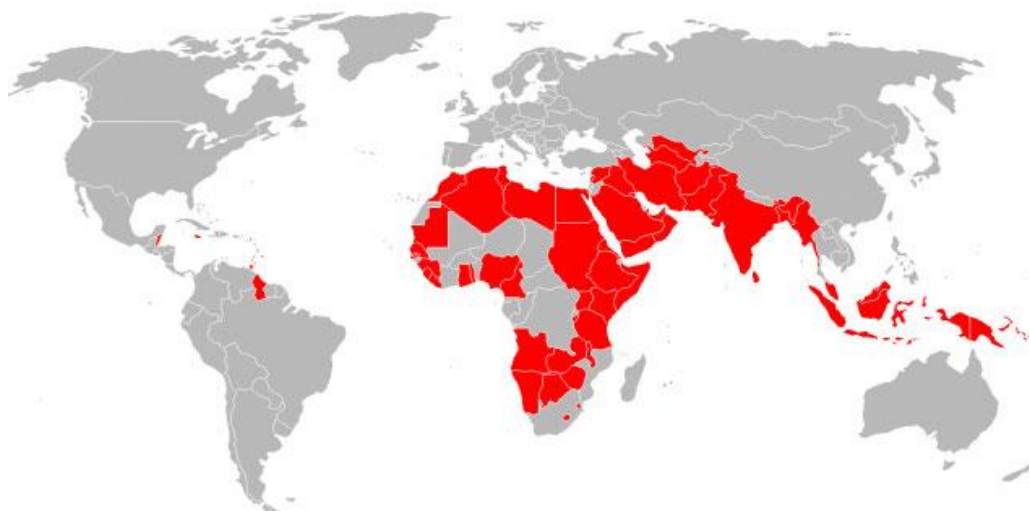
Kartan perusteella voi todeta, että tasa-arvoinen avioliitto on edelleen varsinainen harvinaisuus maailmassa. Suurin osa valtioista, jotka ovat hyväksyneet sukupuoli-neutraalin avioliiton, ovat Euroopassa. Punaisella merkityt maat ovat valtioita, joissa samaa sukupuolta olevat henkilöt saavat mennä keskenään naimisiin, ja heillä on samat oikeudet kuin eri sukupuolta olevilla aviopuolisoilla. Euroopan ulkopuolella sukupuolineutraalin avioliiton on hyväksynyt Kanada (2005), Afrikan ainoana valtiona, joka tunnustaa minkäänlaista rekisteröityä parisuhdetta samaa sukupuolta oleville henkilöille, Etelä-Afrikka (2006), Argentiina (2010), Brasilia (2013), Uruguay (2013) ja Uusi-Seelanti (2013). (Freedom to Marry 2015.)

Harmaalla merkityissä valtioissa, eli Yhdysvalloissa ja Meksikossa, päättää jokainen osavaltio itse omasta lainsäädännöstään. Osavaltioiden välillä on siis eroja lainsäädännössä, ja näin ollen myös oikeuksissa mennä naimisiin samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa. Yhdysvaltojen 53 osavaltiosta 37, ja Washington D.C. ovat laeissaan hyväksyneet keskenään samaa sukupuolta olevien avioliitot. Yhdysvaltojen korkein oikeus käsittelee keväällä 2015 sukupuolineutraalia avioliittolakia, ja saattaa olla että korkein oikeus tekee maanlaajuisen päätöksen, jonka seurauksena kaikissa osavaltioissa tulee olemaan oikeus avioitua samaa sukupuolta olevien kesken. (Freedom to Marry 2015.)

Vaaleansinisellä karttaan merkityt valtiot, kuten Suomi, tarjoavat samaa sukupuolta oleville pariskunnille mahdollisuuden rekisteröidä parisuhteensa, mutta näissä maissa sukupuolineutraali ei ole (vielä) mahdollinen. Valtioiden välillä on huomattavia eroja keskenään siinä, miten laajoja oikeuksia rekisteröity parisuhde sisältää. (Freedom to Marry 2015.)

Vaalean harmaalla karttaan merkityt maat eivät lainsäädännössään hyväksy edes rekisteröityä parisuhdetta. Kuten kartasta (kuvio 6) näkyy, tällaisia on ehdottomasti suurin osa maailman valtioista. Aasiassa, Lähi-Idässä, Itä-Blokin maissa ja Afrikassa, lukuun ottamatta Etelä-Afrikkaa, ei samaa sukupuolta keskenään olevilla ole minkäänlaisia oikeuksia tunnustaa parisuhdettaan lain edessä. (Freedom to Marry 2015.)

Maailmassa on myös yhteensä 76 valtiota, joissa ylipäänsä homoseksuaalisuus on laitonta. Homoseksuaalisuus on näissä maissa kielletty lainsäädännössä, ja homoseksuaalisuudesta voi joutua vankilaan. Kymmenen maailman valtiota, mukaan lukien muuan muassa Irak ja Nigeria, kriminalisoivat homoseksuaalisuuden laissaan niin korkealle, että siitä voi saada jopa kuolemantuomion (Washington Post 2014.) Homoseksuaalisuuden kieltäminen laissa juontaa yleensä juurensa uskonnosta. Kuten alla olevasta kartasta (kuvio 7) näkyy, suurin osa homoseksuaalisuuden kriminalisoivista valtioista sijaitsee Lähi-Idässä, Aasiassa ja Afrikassa. (Erasing 76 Crimes 2015.)

Kuvio 7. Maailman valtiot, joissa homoseksuaalisuus on laitonta.

Oikeusministeriössä on laadittu kansainvälinen vertailu samaa sukupuolta olevien parien sääntelystä. Selvityksestä käy ilmi, että sukupuolineutraali avioliitto on kansanvälisesti katsoen nopeasti yleistymässä. Monissa maissa samaa sukupuolta olevat voivat rekisteröidä parisuhteensa, mutta eivät solmia avioliittoa. On myös maita, joissa samaa sukupuolta olevien avioliitto tunnustetaan, mutta sitä ei voi maassa solmia. Tällainen maa on esimerkiksi Israel. (Mustasaari & Hossa 2015.)

Suomi on tällä hetkellä ainut Pohjoismaa, jossa sukupuolineutraali avioliitto ei ole vielä lainvoimainen. Erot samaa ja eri sukupuolta olevien puolisoitten parien oikeusasemassa vaihtelevat maittain. Joissakin maissa rekisteröity parisuhde ja

avioliitto luovat täysin samat oikeusvaikutukset. Toisissa maissa taas eri sukupuolta olevien avioliitto ja samaa sukupuolta olevien avioliitto pitävät sisällään eri oikeuksia esimerkiksi adoptiosta. Parisuhdeinstituutio ei siis automaattisesti kerro oikeusaseman kattavuutta. (Mustasaari & Hossa 2014.)

6.2 Tilanne Ruotsissa

Kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteen rekisteröiminen on ollut Ruotsissa mahdollista jo vuodesta 1995 alkaen. Laki rekisteröidystä parisuhteesta oli Ruotsin lainsäädännössä hyvin samankaltainen kuin Suomen lainsäädännössä. Rekisteröidyn parisuhteen solmimisen esteet olivat samat, ja samaa sukupuolta olevan parin sai vihkiä vain tuomari, ei siis pappi. Vihkimisessä oli kuitenkin eroa; Ruotsin lainsäädännön mukaan vihkijän tuli julistaa kihlakumppanit parisuhdekumppaneiksi, kun Suomessa parisuhteen rekisteröimiseksi riittää pelkkä allekirjoitus. Myös Ruotsin parisuhdelain mukaan rekisteröidyn parisuhteen solmimisella oli samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella, ja säännöksiä, joissa säänneltiin avioliitosta tai aviopuolisista sovellettiin myös rekisteröityyn parisuhteeseen, ellei laissa muuta säädetty. Ruotsin parisuhdelain 3 luvun 3 ja 4 § säätelivät eroja parisuhdekumppaneiden ja aviopuolisoiden välillä. Parisuhdekumppaneihin ei sovellettu säännöksiä, jotka toivat puolisolle erityiskohtelua vain hänen sukupuolensa perusteella. Rekisteröityyn parisuhteeseen ei myöskään sovellettu asetusta tietyistä kansainvälisistä oikeussuhteista, jotka koskevat avioliittoa, adoptiota ja holhousta. (Lag om registrerat partnerskap 1994.)

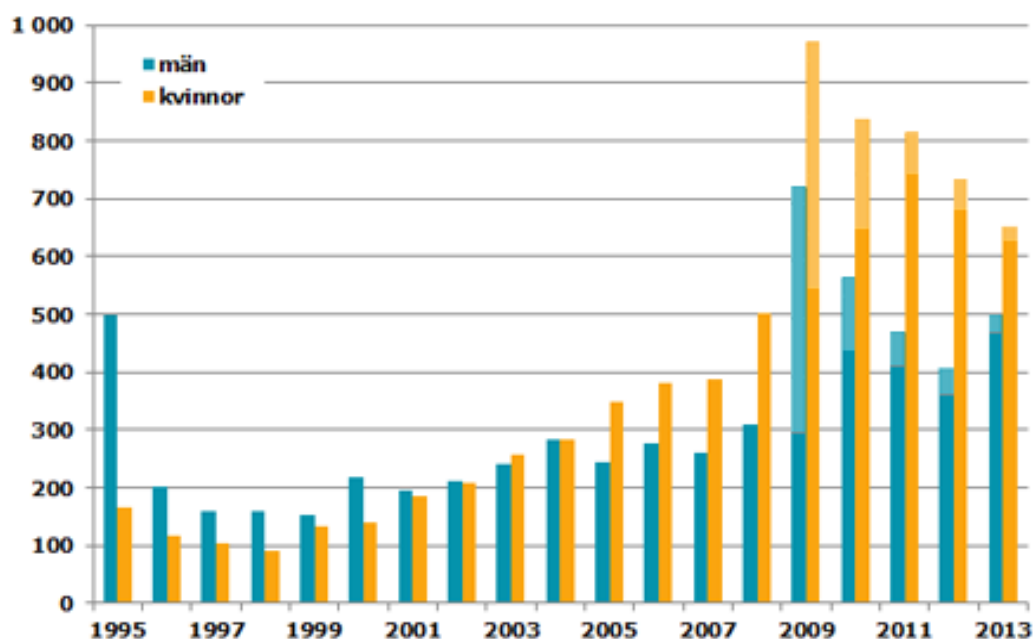
Samaa sukupuolta olevilla pareilla oli jo ennen tasa-arvoista avioliittolakia oikeus adoptoida lapsi yhdessä. Vanhemmuutta koskevan lain 4 luvun 3 § ja 4 §:n mukaan aviopuolisot voivat adoptoida lapsen vain yhdessä, ja muut kuin aviopuolisot eivät ole oikeutettuja yhteisadoptioon. 1.2.2003 myös rekisteröidyt parisuhdekumppanit rinnastettiin tässä suhteessa aviopuolisoihin, ja heille mahdollistettiin yhteisadoptio. Heinäkuussa 2005 tuli mahdolliseksi myös naisparien keinohedelmöitys. Jos lapsi on syntynyt hedelmöityshoidon avulla ja äidin puoliso, parisuhdekumppani tai avopuoliso on antanut tähän suostumuksensa, hänet katsotaan lap-

sen vanhemmaksi. Vanhemmuus voidaan vahvistaa joko tunnustuksella tai tuomiolla. (Föräldrabalk 1949; Mustasaari & Hossa 2014.)

Ruotsissa samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliitto tuli mahdolliseksi 1.5.2009, jolloin Ruotsissa tuli voimaan uudistettu, sukupuolineutraali avioliittolaki. Ruotsin avioliittolaki muutettiin sukupuolineutraaliksi samalla tavalla kuin Suomessa – lain sanat nainen ja mies korvattiin sanoilla kaksi henkilöä. Laki rekisteröidystä parisuhteesta kumottiin tasa-arvoisen avioliittolain myötä, eikä rekisteröityjä parisuhteita ole sen jälkeen voinut enää solmia. Ennen lain muutosta rekisteröidyt parisuhteet pysyvät kuitenkin voimassa siihen saakka, kunnes toinen puolisoista kuolee tai kunnes pariskunta eroaa tai muuttaa parisuhteensa avioliitoksi. Rekisteröidyn parisuhteen voi muuttaa avioliitoksi yhteisellä ilmoituksella Skatteverketiin ilman minkäänlaista määräaikaakaan. Pariskunta voidaan myös vihkiä avioliittoon heidän niin halutessaan. Rekisteröidyllä parisuhteella ja avioliitolla on Ruotsissa täysin samat oikeusvaikutukset, joten lainmuutos ei tuonut samaa sukupuolta oleville pareille uusia oikeuksia kuten se Suomessa tulee tuomaan. Tasa-arvoisen avioliittolain tuoma muutos Ruotsissa oli siis ainoastaan nimeke avioliitto. (Mustasaari & Hossa 2014.)

Tasa-arvoisen avioliittolain voimaantulo sai Ruotsissa aikaan ”avioitumisbuumin”. Vuoden 2009 aikana samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa avioitui (tai rekisteröidyn parisuhteen avioliitoksi vaihtoi) yhteensä 888 naista ja 659 miestä. Ennen tasa-arvoisen avioliittolain voimaantuloa, tammikuusta 2009 huhtikuuhun 2009 parisuhteensa rekisteröi 82 naista ja 61 miestä. Kuvioista 8 näkee, kuinka moni henkilö on solminut rekisteröidyn parisuhteen vuosina 1995–2009, ja kuinka moni henkilö on vuosina 2009–2013 solminut samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa avioliiton. Kuviossa vaaleammalla värillä merkityt palkit kertovat, kuinka moni on vaihtanut rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi vuodesta 2009 alkaen. Kuten kuvioista huomaa, tasa-arvoisen avioliittolain voimaan tuleminen jälkeen solmittiin enemmän samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisiä avioliittoja, kuin vuonna 1995 solmittiin rekisteröityjä parisuhteita. Vuoteen 2002 asti rekisteröityjä parisuhteita solmivat enemmän miehet, mutta vuodesta 2003 naisparien liitot ovat olleet suosittumia. Vuoden 2013 viimeisenä päivänä Ruotsissa eli yh-

teensä 8 845 henkilöä rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa. Tästä määrästä naisia oli 4 883 ja miehiä 3 962. (Statistiska centralbyrån 2014.)

Kuvio 8. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden solmimat rekisteröidyt parisuhteet 1995-2008 ja avioliitot 2009-2013 Ruotsissa

Vuonna 2012 Ruotsissa oli noin 1 300 samaa sukupuolta olevaa paria, jotka olivat rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitossa, ja joiden perheeseen kuului lapsi. Tästä määrästä ainakin toinen puolisoista, joskus myös molemmat, oli yhden tai useamman lapsen huoltaja. Yhä useampi naispari saa lapsen keinohedelmöityksen avulla, jolloin lapsen vanhemmiksi katsotaan sekä lapsen synnyttäjä eli äiti, että lapsen äidin samaa sukupuolta oleva puoliso. Joskus naispari ja miespari hankkivat lapsen yhdessä. Tällöin lapsi on kirjoilla joko nais- tai miesparin luona, mutta lapsen biologiset vanhemmat (toinen naisista ja toinen miehistä) ovat lapsen huoltajia. Usein samaa sukupuolta olevien pariin perheeseen kuuluva lapsi on toisen puolison edellisestä suhteesta, ja tällöin lapsi katsotaan sateenkaariperheen lapseksi, vaikka hänellä olisikin vanhempi ja huoltaja, joka ei sateenkaariperhe-

seen kuulu. On arvioitu, että vuonna 2012 Ruotsissa oli yhteensä noin 2 200 lasta, jotka kuuluivat sateenkaariperheeseen. Lapsia, joiden huoltajana oli kaksi naista oli yhteensä noin 1 200, ja lapsia, joiden huoltajana oli kaksi miestä oli yhteensä noin 60. (Statistika centralbyrån 2013.)

Vaikka samaa sukupuolta olevien adoptio on ollut mahdollista jo vuodesta 2003 alkaen, ei Ruotsiin ole adoptoitu yhtäkään lasta ulkomailta samaa sukupuolta olevan parin perheeseen. Tämä johtuu siitä, että monet luovuttajamaat eivät luovuta lapsia adoptoitavaksi homoseksuaaleille vanhemmille. Etelä-Afrikka on yksi niistä harvoista maista, jotka luovuttavat lapsia myös samaa sukupuolta olevien henkilöiden perheisiin. Ruotsin adoptiokeskus tekee kuitenkin yhteistyötä sellaisen eteläafrikkalaisen organisaation kanssa, joka ei hyväksy homoseksuaaleja adoptiovanhemmiksi. Myös Brasilia mahdollistaa adoption samaa sukupuolta oleville pareille, mutta Ruotsin adoptiokeskus ei tee yhteistyötä minkään brasilialaisen organisaation kanssa, ja näin ollen adoptio Brasiliastakaan ei onnistu. Tällä hetkellä homoseksuaalien vanhempien ei siis ole mahdollista adoptoida lasta yhdessä mistään maasta. Ruotsin sisällä tehtävät adoptiot ovat kuitenkin mahdollisia. (SVT 2013.)

Kun tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan Suomessa, se ei velvoita uskonnollisia yhdyskuntia vihkimään samaa sukupuolta olevia pareja. Ruotsissa kuitenkin päädyttiin lokakuun 2009 kirkolliskokouksessa siihen, että myös kirkko ryhtyy vihkimään samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon. 1.11.2009 alkaen Ruotsissa on ollut mahdollista, että samaa sukupuolta olevat menevät kirkossa naimisiin. Kaikilla kirkkoon kuuluvilla on oikeus saada sukupuolineutraali kirkollinen vihkiminen, ja samaa sukupuolta oleville aviopareille on oma vihkikaavansa. Kirkolla on vihkimisvelvollisuus, mutta yksittäisellä papilla ei tätä velvollisuutta ole. Pappi voi siis kieltäytyä vihkimästä samaa sukupuolta olevia pareja. Kirkkoherran tehtävänä on kuitenkin huolehtia siitä, että pariskunta saa vihkijäkseen papin, joka vihkii myös samaa sukupuolta olevia pareja. (Mustasaari & Hossa 2014.)

7 LOPPUPÄÄTELMÄT

Tasa-arvoinen avioliittolaki on maailmalla edelleen harvinaisuus, mutta sen suosio on nopeasti yleistymässä. Yhä useammat maat ovat lähiaikoina säätäneet avioliittolakisensa sukupuolineutraaliksi, ja yhä useammassa maassa lain säätäminen on suunnitteilla. Jotkut maat eivät vielä ole valmiita tasa-arvoiseen avioliittolakiin, mutta parantavat kuitenkin homoseksuaalien oikeuksia vähitellen. Esimerkiksi Viro on ottanut ison harppauksen vähemmistöjen oikeuksien parantamisessa, ja rekisteröidyn parisuhteen solmiminen on mahdollista Virossa 1.1.2016 alkaen.

Suomessa tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan 1.3.2017. Tasa-arvoisen avioliittolain tultua voimaan myös samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat mennä naimisiin, ja saavat samat oikeudet kuin aviopuolisoilla on jo nyt; oikeuden yhteiseen sukunimeen maksutta ja oikeuden adoptoida lapsi yhdessä. 1.3.2017 alkaen rekisteröityjä parisuhteita ei voi enää solmia, mutta jo rekisteröidyt parisuhteet pysyvät voimassa siihen asti, kunnes rekisteröity parisuhde purkautuu, tai se muutetaan avioliitoksi ilmoitusmenettelyllä. Tasa-arvoisen avioliittolain voimaan tultua parisuhdestatus ei muutu avioliitosta rekisteröidyksi parisuhteeksi, vaikka toinen puolisoista korjaisikin sukupuoltaan.

Tasa-arvoisen avioliittolain voimaan tuleminen on suuri periaatteellinen muutos. Tasa-arvoinen avioliittolaki laittaa kaikki perheet saman lain alaisuuteen riippumatta siitä, mikä on perheenjäsenten seksuaalinen suuntautuminen (Kangas 2015). Tämä parantaa yhdenvertaisuutta niin lain edessä, kuin yhteiskunnassakin. Sallimalla avioliitto myös samaa sukupuolta oleville henkilöille, ja näin ”normaalistamalla” se, vaikutetaan samalla myös ihmisten käsityksiin samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteista ja sateenkaariperheistä. Muutos tuo mukanaan oletettavasti sen, että sateenkaariperheiden määrä kasvaa. Mitä useampia sateenkaariperheitä on, sitä ”normaalimpia” ne ovat, ja mahdolliset ennakkokäsitykset niistä muuttuvat. Näin ollen luultavasti myös esimerkiksi sateenkaariperheiden lapsien kiusaaminen ja syrjintä vähentyvät.

Muuhun lainsäädäntöön tehtävät muutokset selviävät kun hallituksen esitys saadaan valmiiksi tämän vuoden loppuun mennessä. Kysyttäessä mahdollisista muis-

ta muutoksista Helsingin yliopiston siviilioikeuden professori Urpo Kankaalta, vastasi hän seuraavasti: ”Lainsäädännön muutoksilla on aina heijastusvaikutuksia yllättävän laajalle ja aniharvoin on mahdollista etukäteen tietää sitä, minkälaisen dominoefektin säädettävä laki saa aikaan. Esimerkki lainuudistustarpeesta, jota ei kansalaisaloitetta kirjoitettaessa osattu ennakoida, liittyy meidän väestötietojärjestelmään. Tasa-arvoisen avioliittolain säätämisen jälkeen väestötietojärjestelmää on sopeutettava uuteen tilanteeseen ja se aiheuttaa yllättävän suuria kustannuksia” (Kangas 2015). On siis mahdollista, että tasa-arvoinen avioliittolaki tuo mukanaan muitakin uudistuksia, joihin ei ole osattu varautua. Nämä muutokset jäävät kuitenkin luultavasti kutakuinkin pieniksi verrattuna siihen, kuinka suuresti tasa-arvoinen avioliittolaki parantaa yhdenvertaisuutta Suomessa. Mahdollisiin uhkakuviin ja tasa-arvoisen avioliittolain mukanaan tuomiin juridisiin ongelmiin professori Kangas ei usko (Kangas 2015).

Ei ole oletettavaa, että Suomessa myös kirkko ryhtyisi vihkimään samaa sukupuolta olevia pareja, kuten Ruotsissa on tehty. Suomen kirkolla on vahva kanta tasa-arvoista avioliittolakia vastaan ja he haluavat jatkossakin päättää ketä he vihkivät ja ketä eivät. Missään virallisessa asiakirjassa ei ole myöskään kirkollista vihkimistä vaadittu eikä edes ehdotettu. Kirkolla siis säilyy tulevaisuudessakin oikeus olla vihkimättä samaa sukupuolta olevia pareja.

Mitä enemmän olen tasa-arvoista avioliittolakia tarkastellut, sitä enemmän oma kantani on vahvistunut – olen edelleen tasa-arvoisen avioliittolain kannalla. Mielestäni tasa-arvoinen avioliittolaki parantaa ihmisten välistä tasa-arvoa, enkä näe mitään syytä miksi samaa sukupuolta olevat henkilöt eivät saisi mennä naimisiin. Mitä lapsen adoptointiin tulee, näen senkin vain hyvänä asiana. Mitä enemmän lapsilla on samaa sukupuolta olevia vanhempia, sitä tavallisempaa se on, ja sitä vähemmän heitä tullaan kiusaamaan. Lapselle on kuitenkin tärkeintä, että hänellä on rakastavat vanhemmat, ei se, että hänellä on eri sukupuolta olevat vanhemmat. Opinnäytetyötä tehdessäni olen myös jonkin verran hämmentynyt siitä, millä perusteilla jotkut puolueet vastustavat tasa-arvoista avioliittolakia, sekä siitä, millainen on homoseksuaalien henkilöiden tilanne joissakin maailman valtioissa. Olen

onnellinen siitä, että saan asua Suomessa, jossa otettiin taas askel kohti yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa.

LÄHTEET

- A 6.11.1987/820. Avioliittoasetus. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870820>
- A 8.2.1991/254. Nimiasetus. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 13.2.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910254>
- Adoptioerheet ry. 2015. Adoptio. Viitattu 22.3.2015. <http://www.adoptioerheet.fi/adoptio>
- Arajärvi, P. 2011. Johdatus sosiaalioikeuteen. Talentum. Hämeenlinna.
- Arhinmäki, P. 2014. Tasa-arvoinen avioliittolaki on itsestänselvyyys. Paavo Arhinmäen blogi. Viitattu 27.3.2015. <http://www.paavoarhinmaki.fi/blogi/2014/tasa-arvoinen-avioliittolaki-on-itsestaanselvyyys/>
- Eduskunta. 2012. Täysistunnon pöytäkirja PTK 27/2012 vp. Viitattu 25.3.2015. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_27_2012_ke_p_4.shtml
- Eduskunta. 2014a. Täysistunnon pöytäkirja PTK 12/2014 vp. Viitattu 25.3.2015. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_12_2014_ke_p_1.shtml
- Eduskunta. 2014b. Täysistunnon pöytäkirja PTK 121/2014 vp. Viitattu 23.3.2015. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_121_2014_p.shtml#kohta_1_inkki7
- Eduskunta 2014c. M 10/2013 vp. Kansalaisaloitteen käsittelyvaiheet. Viitattu 23.3.2015. <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vex3000.sh?TUNNISTE=M+10/2013>
- Erasing 76 Crimes. 2015. 78 countries where homosexuality is illegal. Viitattu 3.2.2015. <http://76crimes.com/76-countries-where-homosexuality-is-illegal/>
- Freedom to Marry. 2015. The Freedom to Marry Internationally. Viitattu 3.2.2015. <http://www.freedomtomarry.org/landscape/entry/c/international>
- Föräldrabalk (1949:381). 1949. Sveriges riksdag. Viitattu 9.4.2015. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381/
- Gottberg, E. 2013. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 7. ajantasaistettu painos. Turku. Turun yliopisto.
- Helsingin Sanomat. 2014. Eduskunta hyväksyi avioliittolain muutoksen – katso listasta, miten edustajat äänestivät. Viitattu 25.3.2015. <http://www.hs.fi/politiikka/a1417142106435>

Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. Johdatus varallisuus-oikeuteen. 2. uudistettu painos. Helsinki. Talentum.

Kangas, U. 2006. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Kangas, U. 2015. Siviilioikeuden professori. Helsingin yliopisto. Sähköpostikeskustelu. 16.3.2015.

Kansalaisaloite eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta. 2013. Tasa-arvoinen Suomi ry. Viitattu 1.2.2015.
<http://www.tahdon2013.fi/assets/Tasa-arvoinen-avioliittolaki-aloiteteksti.pdf>

Kansalaisaloite.fi. 2013. Kansalaisaloite tasa-arvoisesta avioliittolaista. Oikeusministeriö. Viitattu 17.2.2015. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/192>

Keskusta. 2015. Keskustan perhelinjaus. Viitattu 24.3.2015.
<http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Politiikka/Keskustan-perhelinjaus>

Kristillisdemokraatit. 2015. KD A:sta Ö:hön. Viitattu 24.3.2015.
<http://www.kd.fi/politiikka/ohjelmat/kd-asta-ohon/>

L 22/2012. Adoptiolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 28.2.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022>

L 13.6.1929/234. Avioliittolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 2.2.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=avioliittolaki>

L 5.9.1975/700. Isyyslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.2.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750700?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=isyyslaki%2%A8>

L 11.5.2007/568. Kansaneläkelaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 29.3.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070568#L5P26>

L 12/2012. Kansalaisaloitelaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.2.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120012>

L 11.3.1994/201. Kotikuntalaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.3.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201>

L 14.1.2011/26. Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 9.3.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110026?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20avopuolisoiden%20yhteistalouden%20purkamisesta>

L 22.12.2006/1237. Laki hedelmätyshoidoista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 20.2.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061237>

L 9.11.2001/950. Laki rekisteröidystä parisuhteesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 29.1.2015.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010950?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20rekister%C3%B6idyst%C3%A4%20parisuhteesta>

L 563/2002. Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 3.2.2015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020563>

L 9.8.1985/694. Nihililaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 13.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19850694>

L 5.2.1965/40. Perintökaari. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 1.3.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L 6.6.2003/453. Uskonnonvapauslaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.3.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030453>

Lag (1994:1117) om registrerat partnerskap. 1994. Sveriges riksdag. Viitattu 9.4.2015. http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-19941117-om-registrerat_sfs-1994-1117/

Lakialoite 2/2012 vp. 2012. Laki avioliittolain muuttamisesta, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 1 luvun kumoamisesta sekä transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta. Eduskunta. Viitattu 24.3.2015.

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/la_2_2012_p.shtml

Lakivaliokunta. 2013. Lakivaliokunnan PTK 9/2013 vp. Eduskunta.

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?\\${APPL}=utpvkp&\\${BASE}=faktautpvkp&\\${THWIDS}=0.0/1427733780_163501&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?${APPL}=utpvkp&${BASE}=faktautpvkp&${THWIDS}=0.0/1427733780_163501&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

Lakivaliokunta 2014. Lakivaliokunnan käsittelyvaiheet. Eduskunta. Viitattu 25.3.2015.

<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vkx3000.sh?TUNNISTE=M+10/2013>

Lakivaliokunnan mietintö 14/2014 vp. 2014. Lakivaliokunta. Eduskunta. Viitattu 4.3.2015.

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_14_2014_p.shtml

Lohi, T. 2014. Aviovarallisuus oikeus. Perhe- ja jäämistöoikeuden valinnaiset opinnot 2014. Power point -diat. Helsingin yliopisto.

Mustasaari, S & Hossa, J. 2014. Samaa sukupuolta olevien parisuhteiden sääntely eri maissa. Selvityksiä ja ohjeita 55/2014. Oikeusministeriö. Viitattu 30.3.2015. http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1416832929702/Files/OMSO_55_2014_Samaa_sukupuolta_-muistio26.pdf

Nieminen, L. 2013. Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe. Helsinki. Talentum.

Rinne, A. 2014. Avioliittolain muutos on ihmisoikeuskysymys. Suomen sosiaalidemokraattinen puolue. Viitattu 26.3.2015. <http://www.sdp.fi/fi/component/content/article/10-sdp/ajankohtaista/uutiset/8235-antti-rinne-avioliittolain-muutos-on-ihmisoikeuskysymys>

Sakasti. 2015. Seurakuntien jäsenistö 2014. Kirkkohallitus. Viitattu 15.3.2015. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3D45B8>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. 2014. Rekisteröidyn parisuhteen rukous. Viitattu 3.2.2015. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/0/D10ACC6F560C916CC2257A170027898D?OpenDocument&lang=FI>

Suomen sosiaalidemokraattinen puolue. 2015. Poliitiikan A-Ö. Viitattu 26.3.2015. <http://www.sdp.fi/fi/component/content/article/62-sdp/tutustu/arvot/politiikan-a-oe/4442-politiikan-a-o>

Soini, T. 2014. Muutama fakta tärähtäneistölle. Timo Soinin blogi. Viitattu 25.3.2015. <http://timosoini.fi/2014/06/muutama-fakta/>

Statistiska centralbyrån. 2013. Samkönade äktenskap och partnerskap 2012. Fler kvinnor än män ingår samkönade äktenskap. Viitattu 9.4.2015. http://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Artiklar/Fler-kvinnor-an-man-ingar-samkonade-aktenskap/

Statistiska centralbyrån. 2014. Samkönade äktenskap och partnerskap 2013. Giftermål mer populärt än partnerskap. Viitattu 9.4.2015. http://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Artiklar/Giftermal-mer-populart-an-partnerskap/

Stubb, A. 2014. Alexander Stubbin vetoisuus tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Kokoomus. Viitattu 25.3.2015. <http://www.kokoomus.fi/uutiset/alexander-stubbin-vetoisuus-tasa-arvoisen-avioliittolain-puolesta/>

SVT. 2013. Svårt adoptera för homosexuella par. Viitattu 12.4.2015. <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/svart-adoptera-for-homosexuella-par>

Tasa-arvoinen Suomi ry. 2013. Kansalaisaloite tasa-arvoisen avioliittolain puolesta. Ett medborgarinitiativ för en jämlik äktenskapslag. Viitattu 12.2.2015.
<http://www.tahdon2013.fi/>

Tilastokeskus. 2013. Adoptioiden määrä pysyi ennallaan vuonna 2012. Katsaus tilastokeskuksen verkkosivuilla. Viitattu 20.3.2015.
http://tilastokeskus.fi/til/adopt/2012/adopt_2012_2013-05-31_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2014a. Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän. Katsaus tilastokeskuksen verkkosivuilla. Viitattu 15.3.2015.
http://www.stat.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_tie_001_fi.html

Tilastokeskus. 2014b. Siviilisäädyn muutoksia ja avioliiton solmineiden keski-ikä 2004–2013. Katsaus tilastokeskuksen verkkosivuilla. Viitattu 15.3.2015.
http://www.stat.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_tie_001_fi.html

Turun Sanomat. 2014. Avioliittolain muutos ajaisi Räsäsen hallituksesta. Viitattu 23.3.2015.
<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/692777/Avioliittolain+muutos+ajaisi+Rasasen+hallituksesta>

Vasemmistoliitto. 2014. Tavoiteohjelma 2010-2015. Viitattu 27.3.2015.
<http://www.vasemmisto.fi/politiikka/tavoiteohjelma/>

Vihreät. 2010. Vihreä tehtävä 2010-2014. Viitattu 26.3.2015.
https://www.vihreat.fi/files/liitto/Poliittinen_ohjelma2010.pdf

Vihreät. 2015. Eduskuntavaalit 2015. Vihreiden vaaliohjelma. Viitattu 26.3.2015.
<https://www.vihreat.fi/vaaliohjelma2015#.VRp81vmsWB4>

Väestökisterikeskus. 2013. Puolisoiden sukunimivalinnat. Viitattu 20.2.2015.
<http://www.vrk.fi/default.aspx?id=279>

Washington Post. 2014. Here are the 10 countries where homosexuality may be punished by death. Viitattu 3.2.2015.
<http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/02/24/here-are-the-10-countries-where-homosexuality-may-be-punished-by-death/>

Yhdistyneet Kansakunnat. 1948. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Ihmisoikeuksien%20julistus.pdf

Yhdistyneet Kansakunnat. 1989. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 3.2.2015.
http://www.ihmisoikeudet.net/uploads/materiaali/YK_Yleissopimus%20lapsen%20oikeuksista.pdf

Yle. 2014. Siviilivihkimisten suosio ohittanee pian kirkolliset vihkimiset. Viitattu 20.3.2015. Yle Uutiset.

http://yle.fi/uutiset/siviilivihkimisten_suosio_ohittanee_pian_kirkolliset_vihkimiset/7641

Puolisoiden_sukunimivalinnat_1986_1998_ja_2002_2012 (4).pdf